

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

NEEMT KUITERT ZIJN EIGEN ARGUMENTATIE SERIEUS?

Wie de Twaalf Artikelen leest, weet dat *zij* eerst over God de Schepper en daarna over God de Verlosser spreken. Het is waar dat de Heidelbergse Catechismus in de Zondagen over God de Vader en onze schepping alvast ook spreekt over God als de Vader van Jezus Christus. Maar daarmee wordt niet ontkend dat er eerst van *schepping* en daarna pas van verlossing gesproken kan worden. Niet ieder denkt daar zo over. *Za* vond de theoloog Karl Barth dat de *schepping* reeds een vorm van verlossing was. Wie es de scholing en de interesse voor heeft, moet Barths *Kirchliche Dogmatik III/I* maar eens lezen om te merken hoe hij Genesis 1 al helemaal als een stuk verlossing door Jezus Christus uitleg. Dat klinkt heel vreemd in onze oren; moor het is nog slechts kort geleden dat tal van theologen ons dit verkondigden als de ware wijsheid, in navolging van Barth.

Niet de oplossing van Barth

Niet alzo Kuitert die de opvatting van Barth verwerpt, en terecht. Kuitert zegt ervan dat we met deze opvatting voor problemen komen te staan die onoplosbaar zijn en 'in elk geval de christelijke traditie te buiten gaan'. Als de schepping zelf al een daad van verlossing of bevrijding is, of zelfs een daad van verzoening genoemd moet worden, van *wat* zou schepping dan de verlossing zijn? Van het Niets?! (114)

Inderdaad speculeert Barth in hei door mij genoemde boek over het 'Niets'. Wie het boek uit heeft, weet nog niet hoe het zit. Van Barths diepzinnige speculaties zegt Kuitert in opperste eenvoud: De Schepper is zo al de Verlosser, ook al va l er nog niets te verlossen! (115).

Hoe zien wijzelf dan de verlossing? In aansluiting aan het bijbels getuigenis beaamde de christelijke traditie dat er tussen de schepping en de verlossing een *zondeval* ligt. De geschapen wereld werd een *gevalen* wereld, waarna Jezus Christus ons uit de misère kwam verlossen. Hoe raadselachtig die zondeval ook mag zijn, geen theoloog kan toch eigenlijk over verlossing spreken zonder deze catastrofe in rekening te brengen.

HOOFDARTIKEI

Neemt Kuitert zijn eigen argumentatie serieus?

J. Douma

UI- DE SCHRIJFT

Hebben wij de Heilige Geest nodig? Jazeker! III (slot)

P.M. van der Horst

KERKELIJK LEVEN

Homofielen in de gemeente

R. ter Beek

Driestarren

W.G. de Vries
W.G. de Vries

KIK OP DE KERKTE
Vroomshoop

D.F. Ensing

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Wat doet het gebed?

UIT DE HISTORIE

Hoe worden gereformeerden werkelijk één? II

H. Veldman

UI- DE KERKEN

LITERATUUR

De achttiende eeuw: tijdperk van het Rationalisme II (slot)

D.J. Boer

PERSCHOUW

W.G. De Vries

PERSBERICHT

Neemt Kuitert z'n eigen argumentatie serieus?

Geeft Kuitert dit antwoord ook? Als hij Barth op zo'n trefzekere manier afwijst, wat zegt hij dan zelf over onze verlossing? Waarvàn verlost zij ons? Het antwoord dat Kuitert geeft, is helaas teleurstellend. Hij is zich bewust van de klassieke uitleg van de scheppingsverhalen, die over een *historische* volgorde spreekt. Eerst was er een goede schepping, mens en wereld verkeerden in de 'staat der rechtheid'. Daarna kwam de zondeval, en als reactie daarop begon God met de verlossing van de gevallen mens. Maar deze uitleg kan Kuitert niet meer volgen. In een historische zondeval gelooft hij niet, evenmin trouwens in de schepping als een gebeurtenis uit het verleden. Schepping, zondeval en verlossing noemt hij drie typering van onze werkelijkheid, drie machten die actief zijn (72). Ze volgen elkaar blijkbaar niet historisch op, maar zijn als typering van de werkelijkheid altijd present geweest.

Als we het hier even bij laten, rijst reeds de vraag wat voor zin het heeft een ander (Barth) te bestrijden met een argumentatie die Kuitert zelf niet serieus neemt. Barth krijgt van hem te horen dat, zolang je het over de schepping hebt, er nog niets valt te verlossen. Maar nu komt Kuitert ons vertellen dat, zodra we het over de schepping hebben, het over de 'werkelijkheid' gaat die direct *ook al* als werkelijkheid van zondeval en verlossing te typeren valt! Maar dan valt er dus meteen wél wat te verlossen.

Het kwade ingebakken in de schepping

Het wordt nog vreemder bij Kuitert. Zoals anderen stuit ook hij op de vraag waar het kwaad vandaan komt. Op wiens rekening valt het kwaad te schrijven? Dat komt toch ergens vandaan? De christelijke confessies antwoorden dat het kwade niet op rekening van God geschreven

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DR. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. R. TER BEEK, DR. B. LUITEN, DR. C.J. DE RIJTER, DR. H. VELD-MAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS:

DR. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, A.JOH. KISJES, DR. J. MESSELINK, DR. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

moet worden. Zeker, Hij regelt in zijn voorzienigheid alle dingen, ook de kwade dingen; maar tegelijk moeten we belijden dat Hij niet de auteur is van de zonde of schuld heeft aan de zonde die er gebeurt. Dat lezen we b.v. in artikel 13 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Zegt Kuitert dit na? Duidelijk is dat hij de *zonde* en de *schuld* van de mens niet op rekening van God zet. Zo moet hij niets hebben van verhalen over Auschwitz, waarin feitelijk God de schuld krijgt. 'We zijn zo geschrokken van onszelf, van onze eigen afwezigheid toen we present moesten zijn, dat we Auschwitz haastig God in de schoenen schuiven door er allereerst een probleem van de Voorzienigheid van te maken in plaats van een probleem van onze eigen verantwoordelijkheid' (106).

Aan dergelijke Auschwitz-verhalen heb ik net zo'n hekel als Kuitert. Toen ik er in de pers mee te maken kreeg, plaatste ik tegenover de bekende vraag met betrekking tot Auschwitz: 'waar was Hij?', een andere vraag: 'waar waren wij?' Waar was Duitsland, waar was de internationale wereld toen Hitler z'n kansen greep?

Tot zover heb ik dus geen problemen met Kuiterts standpunt. Maar, mij verplaatsend in wat hij verder zegt, geloof ik dat hij zich onherroepelijk in tegenstrijdigheden moet verstrikken. Want op een belangrijk punt is Kuitert het met de christelijke traditie niet eens. Die traditie zei: waren er geen zonden, dan waren er geen wonden (105). Alle ellende in de wereld is een gevolg van 's mensen zondeval. Nee, zegt Kuitert, er is ook veel kwaad dat van God komt. Hij zegt het Van Ruler na dat God ruiger met ons omgaat dan ons lief is. Er is geen gouden oertijd geweest; dood en sterven horen bij het menselijk bestaan, evenals vloedgolven, aardbevingen, windhozen, asregens, virussen en microben. Dat alles is niet herleidbaar tot menselijk handelen. We moeten af van het idee dat er geen kwaad van Gods kant komt.

Moeten we het kwaad dat ons door deze dingen treft, dan maar goed noemen, omdat ze van God komen? Dat hoeft van God in elk geval niet, deelt Kuitert ons mee. Een ramp is nergens goed voor. Gelukkig is er wel troost in zulke situaties: Hoe raadselachtig het allemaal ook mag gaan, de God van het voorzienig bestel is opgewassen tegen het kwaad in de wereld (105vv).

Dat laatste zeg ik ook. Ik kan mij verder voorstellen dat indrukwekkende vloedgolven en aardbevingen, of nuttige virussen en microben, denkbaar zijn in een paradijselijke wereld, waar ze geen kwaad zouden stichten, omdat in zo'n wereld de mens met God in vrede leefde en Hij hem *daarom* niet in een vloedgolf zou laten omkomen, of door een virus laten slopen. *Kwaad* worden zulke zaken, zodra door de zondeval van de mens de hele schepping gaat zuchten.

Maar dat verband wil Kuitert nu juist niet leggen. Van God komt volgens Kuitert ook veel dat niet goed is. Deze 'inleg' van óók het kwade, maakt de schepping tot een dubbelzinnig gegeven. Die dubbelzinnigheid is dus niet het gevolg van de menselijke zonde, maar van Gods eigen scheppend werk. 'Komt het (niet-goede, J.D.) echt

van God? Ja, daarop zou ik het willen houden. Het alternatief: liet komt nergens vandaan of van een andere macht die wij niet kennen, levert niets op. Integendeel, het maakt de zaak alleen nog maar erger. **Van** de natuur zelf dan? Maar dat wordt in een cirkel rondraaien, want die komt toch ook weer van de Schepper?*(74v)

Ik meen te mogen concluderen dat volgens Kuitert het kwade al ingebakken zit in de schepping. Kuitert weet logisch te redeneren. We zagen dat in zijn discussie met Barth, **we** zien het hier weer, De dingen komen ergens vandaan, **ook** kwade dingen. Ze (rampen e.d.) vinden hun oorsprong niet in de menselijke schuld, en vinden **7e** hun oorsprong in God. Een dergelijke logica lijkt mij hier ook onontkoombaar. Het kwaad moet ergens vandaan komen. Wat aardbevingen, overstromingen en microben aanrichten, **is** niet de schuld van de mens, maar vindt z'n oorzaak in God, zegt Kuitert, heel consequent.

Kon de mens anders?

Nu wil ik het vuur van deze logica nog even langer aan Kuiterts schenen leggen. Waar komt het kwaad dat in de mens zit vandaan? Waar vinden dus de zonde en het van God vervreemd zijn hun oorsprong? Dat zal dan ook wel van God komen. De dubbelzinnigheid die Kuitert in de schepping ziet, ziet hij ook in de mens. Hij noemt de mens een vat vol tegenstrijdigheden en ziet in hem een onverbeterlijke zondaar, een recidivist, die door hulp van buitenaf gered moet worden.

Maar hne kwam de mens dan **zo**? Een foutje van de Schepper? Nee, dat wil Kuitert niet zeggen, als ik hem goed lees (88). Maar hij maakt ons niet duidelijk waarom hij het met de logica die hij tegenover anderen hanteert, eigenlijk niet zou moeten zeggen. Kon de mens wel anders dan hij deed?

Ik denk nu weer aan zijn kritiek op Barth: Wie het over schepping heeft, moet niet over verlossing spreken, want er valt nog niets te verlossen. We herinneren Kuitert nu zelf aan die logica: U spreekt over schepping, maar is het niet meteen een schepping die behoefte heeft aan verlossing? Juist omdat de Schepper het kwaad heeft ingelegd, niet alleen in een dubbelzinnige wereld met venijnige microben en vreselijke vloedgolven, maar ook in de mens die wel een onverbeterlijke recidivist moest worden en moei blijven. De vraag is dan onvermijdelijk of God In zijn verlossing door Christus dan toch feitelijk bezig zijn eigen schepping te corrigeren door de mens te verlossen. Ik zei hierboven dat toch eigenlijk geen theoloog over verlossing spreken kan zonder deze catastrofe van de zondeval in rekening te brengen. Soms kan Kuitert zich aan dit gezonde standpunt ook moeilijk onttrekken, althans in zijn woordgebruik. Dat blijkt uit een zin zoals deze: Het grote onheil is de ronde, waardoor de mens schuldenaar voor God is geworden (116). Cursivering van mij. Wie schuldig wordt, was het niet, lijkt mij. En toch worden in Kuiterts scheppingsleer schepping en zondeval zo ineengevlochten, dat een uitdrukking als 'schuldenaar worden' zinloos moet heten.

Het raadsel goed formuleren

Misschien vindt iemand mijn kritiek wat goedkoop, zolang ik niet zelf een oplossing heb voor het raadsel van het kwaad in de wereld. Ik heb die oplossing niet, en de hele christelijke traditie weet dat zij op de vraag 'waar komt het kwaad vandaan?' geen sluitend antwoord heeft. Hoe in de goede schepping van God het kwaad is binnengekomen, kan niemand tot op de bodem duidelijk maken. Elk antwoord roept een volgende vraag op.

Maar een raadsel niet goed kunnen beantwoorden, betekent nog niet dat we het raadsel niet goed kunnen formuleren. Het raadsel ontspringt aan het gedrag van het schepsel en niet aan dat van de Schepper. Daarom moet de vraag niet luiden: hoe is het bittere raadsel van het kwaad in Gods goede schepping te verklaren (173v)? Maar: hoe is het bittere raadsel van het kwaad in Gods gevallen schepping te verklaren? Op die manier leggen we het raadsel niet in de schepping van God, die naar het getuigenis van de Schrift 'zeer goed' was, maar bij de gevallen engel en de gevallen mens in de gevallen wereld. Wie het niet doet, kan Barth en Marcion (101) wel afwijzen. maar hij zal vallen in het zwaard waarmee hij deze mensen bestrijdt. We zien het aan Kuitert.

Ervaring: samen toetsen

Zoals in verschillende andere boeken ruimt Kuitert ook in *Het algemeen betwijfeld christelijk geloof* een centrale plaats in voor de menselijke ervaring. Niet de openbaring (zie mijn eerste artikel), maar de ervaring staat centraal in Kuiterts theologie. Daarmee zegt Kuitert niet dat er geen openbaring is. God is geen zwijgende oergrond, en laat zich niet onbetuigd (29v). Maar deze openbaring bereikt ons nooit rechtstreeks, zodat God b.v. zelf iets opschrijft (denk aan de tafels van de Tien Geboden), of zijn boodschap via engelen en mensen laat bezorgen. Als Kuitert ergens een hekel aan heeft, dan is het aan het geloof in dergelijke 'bovennatuurlijke' Ingerepen van God. 'Er zijn wel christelijke waarheden over God. ik hang ze zelf aan. Maar die zijn niet uit de hemel komen vallen, het zijn van mensen afkomstige en in menselijke taal geformuleerde, op de ervaring van generaties en generaties vóór ons herustende karakteristieken van God en Zijn heil. Ze zijn op geen enkele manier gegarandeerd, dragen geen goddelijk stempel of zegel waardoor je weet: dit zit goed. Zelfs het feit dat ze in de bijbel voorkomen maakt ze niet gezaghebbend, want dat de bijbel gezag zou kunnen verlenen is zelf weer een geloofsopvatting die geen garanties kent' (29).

Nu ga ik niet weer zeggen dat ik dit standpunt verwerp. Dat heb ik in het vorig artikel reeds gedaan. Ik probeer in dit artikel immers een beetje in Kuiterts huid te kruipen, om mij dan af te vragen, of zijn theologische redeneringen wel zo sluitend zijn als ze als ze bij een eerste lezing kunnen lijken.

Ik vind dat daar het een en ander aan schort, zoals hierboven al bleek. Ik meen dat dit ook duidelijk wordt als we nagaan wat Kuitert zoal met het sleutelbegrip *ervaring*

meent te kunnen. Als iemand iets beweert, zegt Kuitert, moeten we zijn hweringen toetsen. 'En alle toetsen, ook de meest ingewikkelde, gaan terug op haar meest eenvoudige uitmonstering: de ervaring... Iedereen mag aan dat toetsen meedoen, hij wordt er zelfs voor uitgenodigd, hij is er – sterker nog – voor nodig. Hoe meer mensen meedoen, des te sterker staat het eindresultaat van de toets. Je mag er een leven lang over doen, de christelijke kerk doet er zelfs eeuwen over en pas in de eeuwigheid wordt de procedure afgesloten' (31).

Erg veel vertrouwen kan Kuitert zelf toch ook niet in dat toetsen hebben, als hij opmerkt dat christelijke waarheden over God op geen enkele manier 'gegarandeerd' zijn. Kan dat dan ook niet door toetsing het geval worden? Wat is dan eigenlijk het gewicht van ervaring en van het toetsen?

Maar goed, laten wij proberen een steentje bij te dragen aan dat toetsen.

Geen ervaring, maar puur geloof

Om te beginnen: De procedure van dat toetsen wordt pas in de eeuwigheid afgesloten, zegt Kuitert. Vraag: kan Kuitert mij duidelijk maken waar hij deze wijsheid vandaan heeft? Die kan toch moeilijk uit de ervaring komen. Wij kunnen wellicht iets zinnigs over de dag van morgen of over volgend jaar zeggen, maar wie weet vanuit de ervaring iets over eeuwigheid te zeggen? Als Kuitert over eeuwigheid praat, belijdt hij een stukje geloof, net zoals ik dat doe. Maar evenmin als ik heeft een been om op te staan, als hij dat door de ervaring wil laten toetsen.

Verder: Kuitert gelooft in God die minstens 'persoon-achtig' (53v) is. Zijn boek zou zonder dat geloof niet geschreven zijn. We gaan weer toetsen, en nu met z'n allen. Er zijn wereldreligies die helemaal niet in een persoonlijke God geloven. Er zijn verder horden mensen die niet eens (meer) in een God geloven. Kuitert beweert wel dat er een 'voorgegeven besef van God' is (24), maar de ervaring leert dat er boeddhisten, atheïsten en een groeiend aantal gesecculariseerde mensen zijn die hun schouders ophalen over zijn en mijn geloof in God.

Terwijl Kuitert de indruk wekt dat de ervaring ons leert, dat we zonder geloof in een persoon-achtig God niet wel varen, vertelt de ervaring vaak heel wat anders. Velen ervaren naar zij zeggen, dat het vrijer is om zonder dan met geloof in God te leven. Liegen al die mensen? Of zijn zij alvast tot de conclusie gekomen die Kuiten zelf mogelijk acht: De christelijke invulling van het geloof is een ontwerp waarvan de tijd kan uitwijzen dat we niet God, maar ons eigen spiegelbeeld daarin ontmoeten (50)? Dan leidt toetsing allesbehalve tot een God met minstens persoon-achtige trekken.

Ik heb twee voorbeelden gegeven. Ik zou er ook twintig kunnen vinden, die allemaal hetzelfde resultaat opleveren. Kuitert beroept zich wel op de ervaring, maar het is zijn ervaring. En die ervaring komt natuurlijk aardig overeen met wat hijzelf als getoetste ervaring aan de man zou willen brengen. Zolang de toetsers uit de buurt blijven,

lijkt het heel wat. Maar als ze van oost en west, noord en zuid werkelijk kwamen opzetten, zou blijken wat het he-roep op 'ervaring' waard is. Drijfzand, en niet meer dan dat.

Kloof en herkenning

Ik kan tegen veel van Kuiterts uitlatingen ook anders aankijken. Als hij ever een persoonlijke God spreekt die zorgzaam, trouw en betrouwbaar en het aanbidden waard is (60); als hij de mens schuldig voor God ziet staan (88v); als hij zegt dat God opgewassen is tegen het kwaad in de wereld (110); als hij enige malen slikken moet, maar toch de redding van de mens van Ruiten en door een ander ziet komen (142vv); als Hij van Gods eeuwigheid en ons voortleven na de dood wil spreken (238vv); als hij ons voorhoudt wat aanroepen van God in de nood is (254v) – dan begin ik niets met 'ervaring'. Hijzelf trouwens soms ook maar weinig, als ik lees, dat veel van wat de godsdienstige tradities over het hiernamaals beweren 'puur geloof is, 'waarmee wij onze ervaring (of liever het gebrek daaraan) aanvullen' (238v).

Maar wat ik in de opsomming van zojuist wel herken, is het geloof in Gods openbaring, waarin hij en ik zijn grootgebracht. De kloof tussen ons kan ik er niet mee dichten. Maar er is ook herkenning, en daarmee gepaard gaand een oprecht verdriet over de kloof die ons scheidt. Ook daarom zet ik mijn bespreking nog een poosje voort.

J. Douma

HEBBEN WIJ DE HEILIGE GEEST NODIG? JAZEKER! 111 (slot)

*'...**tn** Hem zijt gij, toen gij gelovig werd, ook verzegeld met de Heilige Geest der belofte, **die** een onderpand is van onze erfenis...*

Ef. 1 : 13b en 14a

De ene rijkdom is de andere niet. Er is een rijkdom, waar je niet echt gelukkiger mee wordt. Je kunt je dan veel veroorloven. Maar die rijkdom gaat eens **voorbij**. Wanneer je sterft, moet je hem achterlaten. Maar dat geldt niet voor die andere rijkdom: die rijkdom, dat je kind van God bent. Dat Je mag weten God tot Vader te hebben. Die rijkdom is blijvend. Dat is een rijkdom, die standhoudt in leven en sterven.

We kunnen niet in eigen **kracht** over die rijkdom beschikken.

Hij moet ons gegeven worden, **elke dag** opnieuw. Jeervaart hem ook niet altijd. Aanvechtingen van de duivel, moeiten en zorgen in het leven kunnen je vaak het zicht op die rijkdom ontnemen.

Toch wil God ons die **rijkdom** steeds weer geven. Hij doet dat door zijn Geest. Paulus zegt tegen zijn lezers: toen u gelovig werd, bent u ook verzegeld met de Heilige Geest. Toen we tot geloof kwamen, is de Heilige Geest ons ook gegeven. Want hoe kunnen we ooit geloven zonder die Geest?

Met die Geest hent u verzegeld, zegt Paulus.

Door het opdrukken van een zegel wordt iets als iemands persoonlijk eigendom **gewaarmerkt**. Door zijn Geest **waarmerkt** God ons als zijn kinderen. De Heilige Geest is toch de Geest van het zoonschap, door wie wij roepen 'Abba', 'Vader'? God verzegelt ons met zijn Geest om daarmee ons duidelijk te maken, dat we bij Hem horen, dat we in deze wereld apart zijn gezet. Je bent niet meer het eigendom van jezelf, maar van Jezus Christus. Geloof dat. Denk maar aan je doop.

Het is heerlijk om het eigendom te zijn van een ander. En wat voor een Ander! Dat **betekent** ook, dat je er bent voor zijn rekening. Hij heeft zich verantwoordelijk voor je gesteld. Hij zorgt voor je. Hij gaat met je mee door het leven. Daarvan zeker te zijn, dat ook te mogen beleven,

daar zorgt de Geest nu voor door Gods Woord steeds weer voor ons open te stellen.

Ja, die Geest doet nog meer. Wij zijn verzegeld met de Geest der belofte, die een onderpand is van onze erfenis. De Heilige Geest is als het ware een **aanbetaling**. Wanneer je b.v. een **bankstel** koopt, dan moet je vaak een aanbetaling, doen. Dat bankstel is er nog niet. Het moet eerst nog besteld worden. **Pas** als het bankstel thuis is afgeleverd, betaal je de rest. Die aanbetaling is dan een onderpand daarvan, dat ook de rest straks betaald wordt. Zo doet **God** nu ook bij ons. Hij geeft ons eerst een aanbetaling: zijn Geest. Uit die Geest als **gave** kunnen we opmaken, dat God vastbesloten is ook de rest uit te keren. Dat is de erfenis, die ons te wachten staat.

We leven tussen de hemelvaart en de **wederkomst** van de Here Jezus. In die tussenrijd treedt de Heilige Geest op. Hij verbindt het heden en de toekomst aan elkaar. De volle verlossing staat nog **uit**. Maar God geeft ons in zijn Geest de garantie, dat wij de eeuwige eindbestemming eens zullen bereiken.

Dat houdt bij ons de moed erin. Het blijft niet zo, als het is.

God zal eens een heerlijkheid aan het licht brengen, die al ons voorstellingsvermogen te **hopen** gaat. Dat die toekomst komt, daartoe **verzekert** de Heilige Geest ons. Hij verzekert ons van het eeuwige leven en maakt ons van harte bereid om voos Christus te leven. Wie weet, dat hij het eigendom is van Jezus Christus, stelt zich ook ten dienste van Hem. Daartoe stelt de Geest ons in staat. Of we de Heilige Geest dus ook nodig hebben!

P.M. van der Horst

HOMOFIELEN IN DE GEMEENTE

I: Het gesprek heropend

Eind vorig en begin dit jaar is er in de gereformeerde pers ruime aandacht geweest voor de positie van de homofiele broeders en Lusters in de gemeente. Ik geef een overzicht. Via het 'reformatorische opinieblad' *Kners* had een lid van de werkgroep voor homofielen verteld dat er in de Gereformeerde Kerken homofielen zijn die 'hun homofiele geaardheid geaccepteerd hebben en met of zonder partner leven'. Er zijn er die 'hun geaardheid niet hebben geaccepteerd'. Er zijn er ook die wel hun geaardheid hebben geaccepteerd maar 'die niet als homoseksueel willen leven'.

Ds. J.R. Visser ging hier in de *Heemser Kerkpost* op in. Hij maakt zich zorgen. In de eerste plaats over de werkgroep zelf. Hij acht een verkeerd uitgangspunt in het geding wanneer de homoseksuele levensstijl wordt aanvaard. Het is nodig dat er een open gesprek binnen de kerken over komt, vanuit de Schrift. In de tweede plaats acht hij het een smet op de reputatie van de Gereformeerde Kerken dat via Koers de indruk wordt gewekt, dat deze kerken er geen punt van maken wanneer een homofiel zijn geaardheid in praktijk brengt. Hij ziet duidelijk dat de Here homoseksualiteit in zijn Woord verbiedt. En zolang de Gereformeerde Kerken voor dat Woord willen huigen zal de aanvaarding van homoseksualiteit geen officieel standpunt zijn.

Gekwetste homofielen

J.E. Hopman haakte hierop in onder de titel 'Hoe ver mogen homo's gaan?' (*ND-Variant* 7 december 1991). Hij liet uitgebreid de heer T. Visser (door Hopman nogal ongelukkig voorgesteld als 'homo-emancipator') uit Hattem aan het woord. Hij is voorzitter van de Werkgroep Ouders van Homofiele Kinderen, maar blijkens later gepubliceerd reacties sprak hij puur voor zichzelf.

Hij lucht zijn hart. Veel homofielen zijn buiten de kerk terechtgekomen en in de pastorale benadering gekwetst. Hij voert samengevat drie redenen aan. (a) Er is te weinig sympathie, te weinig aandacht voor het probleem van de homofiel, te weinig het naast elkaar van de ene zondaar (de dominee of ouderling) en de andere (het homofiele gemeentelid), die beide van genade moeten leven; het contact komt te snel in de sfeer van de censuur. (b) Bepaalde bijbelteksten worden worden onnadenkend ter tafel gebracht, zodat homofielen zich in een bepaalde hoek ('Sodom') voelen gedrukt. (c) Het onderscheid tussen homofilie (de geaardheid) en homoseksualiteit (het in de

praktijk brengen van die geaardheid) en dat tussen seksualiteit (homoseksuele handelingen) en erotiek (het lichamelijk laten blijken van genegenheid) – het is allemaal 'schone theorie', in de praktijk werkt het niet.

Hopman laat ook ds. Van den Geest uit Amsterdam aan het woord. Hij komt op voor de homofiele broeder en zuster. Ze zijn kwetsbaar door hun geaardheid. De gemeente zou hun geborgenheid moeten geven. Op de vraag of samenwonen onder voorwaarden een oplossing kan zijn geeft hij liever geen pasklaar antwoord.

Kwaad kwaad noemen

Op 21 december gaf prof. J. Douma in zijn 'Moreel be-raad' een reactie. Hij pleit nadrukkelijk voor eenheid op het punt van 'de richting, waarin aan homofielen hulp moet worden geboden'. Prof. Douma gaat ook in op de kritiek die de heer Visser onder woorden heeft gebracht. Hij acht die eenzijdig, en daarmee is de goede naam van de kerk niet gediend. Bij {a) merkt hij op: 'Allemaal zondaars, zeker. Maar die woorden worden zo plat als een versleten dubbeltje, wanneer de een tegen de ander niet meer mag zeggen: Jij zondigt, en daarvoor moet je vergeving vragen en je zonde nalaten. En als je weer zondigt, moet je weer vergeving vragen en je zonde weer nalaten. Of het nu over belastingontduiking, een driftbui, of homoseksueel verkeer gaat, maakt principieel geen verschil. De ernst waarmee Jezus zowel het gooien van de eerste steen als het blijven-in-de-zonde afwijst, moet ons kenmerken, nok als het over homoseksualiteit gaat. Maar die ernst raken we kwijt, als we constateren dat ieder zondigt, ieder van genade moet leven, ieder genoeg heeft aan zichzelf en daarom aan het levensgedrag van de ander geen boodschap hoeft te hebben. Hetero- en homofielen zoeken het zelf maar uit. Als dat mode gaat worden in de Gereformeerde Kerken, worden ze kerken af.' De verhouding tussen ouderlingen en homofielen springt vaak op het punt van het homoseksueel samenleven. Tegenover (c) benadrukt Douma, dat het *kwaad* van de homoseksualiteit de kans loopt uit zicht te verdwijnen wanneer we het onderscheid tussen homofilie en homoseksualiteit overboord zetten. Wie daar tegenin brengt dat de begeerte naar homoseksueel verkeer zich niet laat indammen, moet zich confronteren met het Woord van God dat de strijd ertegen vraagt. Bovendien wil hij de ruimte handhaven om te zeggen, dat 'homofielen niet in zonde leven vanwege hun geaardheid'. 'De "doom" die hij in zijn vlees

heeft. maakt zijn leven wel moeilijker, maar daarom is hij nog niet zondiger.'

Er volgden achttien ingezonden stukken. Daarin wordt o.a. benadrukt dat de seksualiteit niet moet worden overbelicht. het zijn van homo of lesbienne kan al een kruis zijn (nrs. 2 en 7). Iemand onderstreept wat ook de heer Visser uit Hattem al ter sprake had gebracht: durven we de mensen te wijzen op hun eigen verantwoordelijkheid, 'nl. voor de eis (alleen of met een partner) rechtvaardig te leven en op God alleen te vertrouwen en Hem alleen te eren' (nr. 9).

De aard van de gemeente

In het *Nederlands Dagblad* van 13 februari (p. 8) maakten de predikanten Van den Geest en Smit de balans op. Ze ervaren het als een gemis, dat er in heel de discussie geen sprake was van een echte ontmoeting. De schriftuurlijke norm wordt hooggehouden, maar de homofiel voelt zich daardoor vaak niet serieus genomen. Er moet meer begrip over en weer komen. Met het oog daarop schetsen ze eerst de geestesgesteldheid van de homofiele gereformeerde. Vaak is er een eenzame, moeizame worsteling op jeugdige leeftijd geweest. Vernedering en pesterij is je deel. De dreiging van afwijzing in je eigen vertrouwde kring is erg reëel. Altijd komt het uit bij de seksualiteit.

Aan de andere kant vragen ze ruimte voor een eerlijke verwerking van de schriftgegevens. Met verwijzing naar Genesis 1 en 2 via Matteüs 19 : 4, 8 schrijven ze: 'nergens opent de Bijbel de mogelijkheid tot een homoseksuele relatie'.

Vervolgens signaleren ze dat er nogal wat homofiele broeders en zusters 'zo verpletterd zijn onder de bijbelse boodschap, dat zij mei het gevoel niet gewent te zijn een kerk verlaten, die hen onophoudelijk daarmee confronteert'. Daarom pleiten ze ervoor, dat de kerk 'naar haar aard' zich inspannt 'de juiste balans te vinden tussen spreken en luisteren, tussen correctie en lankmoedigheid, tussen voorleven en meeleven, tussen preek en meedenken, tussen bijbellezen en meebidden'. En zij stellen de vraag 'of voor sommige homo's een relatie een alternatief is, dat veiligheid en bescherming kan bieden'.

Ze stellen dus een duidelijke vraag over de manier waarop de Schrift naar voren komt: moet er bij het onderwijzen uit de Schrift niet meer aandacht gegeven worden aan de worsteling van de homofiele broeder of zuster? En even duidelijk: kan een relatie voor sommige homo's een alternatief zijn dat veiligheid en bescherming kan bieden? De cursiveringen zijn van mij, maar er moet er nog één bij, deze: een relatie (dus niet per se een seksuele).

Verbod en ontferming

Inmiddels is dr. P. van Gurp in *Reformanda* ingegaan op het stuk van Van den Geest en Smit. Hij benadrukt de lijn van de bijbel en zegt daarvan: we moeten geen tegenstelling maken tussen wat de Here verbiedt en zijn genade. Een duidelijk verbod is goddelijke hulpverlening, daarmee helpt Hij verder (via de persschouw van de *Kerkbo-*

de Groningen enz., 14 maart).

Ook ds. Gunnink reageerde in het *Gereformeerd Kelkblad voor Zuid-Holland* en. (d april). Hij neemt de waarschuwing tegen 'normativisme' (zijn term), 'waarbij we de concrete mens met zijn eigen geschiedenis, geaardheid en strijd over het hoofd zien', over. Hij vraagt om bezinning op 'de plaats van en de waardering voor homofielen' in het midden van de kerken en beaamt: de kerk moet de homo's vasthouden.

Aansluitend bij de conclusie van Van den Geest en Smit, dat de bijbel nergens de mogelijkheid opent tot een homoseksuele relatie, constateert Gunnink wat hij noemt 'een bevreemdende wending': 'toch wordt de vraag opgeworpen naar de mogelijkheid van een (homoseksuele?) relatie'. Daarin signaleert hij een spanning tussen de bijbelse boodschap (geen seksualiteit) en de ontferming (toch een relatie), die hij op soortgelijke wijze als Van Gurp benadert. 'Als ik tegen een homofiel zeg: God wil, dat je je onthoudt. dan kan ik dat alleen voor mijn rekening nemen omdat ik vertrouw, dat wat ik zeg gedragen wordt door Gods bevel én door Gods ontferming – en dat die twee ten diepste één zijn'. Let wel op het vraagteken tussen de haakjes hierboven! Gunnink blijft onzeker over wat er met 'een relatie' wordt bedoeld. Is dat een seksuele relatie? Wordt er samenwonen mee bedoeld? Als hij het verband serieus had genomen, had hij de eerste zeker kunnen uitsluiten: er wordt geen (homo)seksuele relatie mee bedoeld. Wat er wel bedoeld wordt – daarover later meer.

Klemmende vragen

Tot zover het overzicht. We stellen vast dat er een aantal problemen naar voren zijn gekomen:

- Niet alle homofiele broeders en zusters hebben dezelfde houding gevonden tegenover hun geaardheid; er wordt gevraagd om een duidelijke positiekeus in de kerken en ook onder de gereformeerde homofielen, omwille van het Woord van God en ook voor de goede naam van de kerken.
- Niemand ontkent homofiele broeders en zusters een plaats in de gemeente, toch hebben ze het er vaak moeilijk mee – een bepaalde pastorale benadering levert daar een bijdrage aan; hierover heerst onvrede: waarom kan de kerk de homofiel niet vasthouden?
- Hiermee heeft te maken de vraag of er spanning is tussen de christelijke ontferming over de homofiel en de christelijke afwijzing van gelijkgeslachtelijke seksualiteit; vaak blijkt het tweede zo sterk dat het eerste door de homofiel niet eens gepeild wordt; hoe worden de schriftgegevens ter sprake gebracht?
- De homofiele broeder of zuster die de homoseksualiteit afwijst en vast van plan is zich daarvan te onthouden, moet die zich ook onthouden van elke vorm van vriendschap met een homofiele medechristen?

Graag wil ik de komende weken hierbij aanhaken en doordenken over wat er aan de orde is gesteld. Misschien komen we samen verder.

R. ter Beek

. Gereformeerd Gezindte-blad (1)

Sinds zaterdag 13 juni 1992 kan het *Nederlands Dagblad* dat als ondertitel draagt 'Gereformeerd Gezinsblad' met recht worden aangeduid als 'Gereformeerd Gezindte-blad'. De Statuten zijn namelijk herzien, zoals op de voorpagina in een kader werd gepubliceerd. Tot nu toe was in de Statuten als bepaling opgenomen 'dat de redacteurs van de krant belijdend lid moeten zijn van een Gereformeerde Kerk (vrijg.)'. Maar het bestuur van de Stichting Nederlands Dagblad/Gereformeerd gezinsblad heeft zich over de vraag gebogen of deze bepaling in haar absolute vorm gehandhaafd dient te blijven. Eenparig heeft het Stichtingsbestuur de Raad van Commissarissen van Nedag Beheer geadviseerd tot wijziging van deze bepaling over te gaan.

Overeenkomstig dit advies heeft de Raad van Commissarissen zijn goedkeuring gehecht aan een wijziging van de Statuten die inhoudt dat redacteurs van het ND:

- a) moeten instemmen met de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenheid;
- b) lid moeten zijn van een kerkgemeenschap die de Drie Formulieren van Eenheid als grondslag voor haar belijden aanvaardt.

Daarnaast vloeit uit de organisatorische structuur van de redactie voort, dat redacteurs bereid moeten zijn zich te schikken naar de leiding van de hoofdredactie, die verantwoordelijk is voor het handhaven van het gereformeerd karakter van de krant.

Op verzoek van het Stichtingsbestuur en de Raad van Commissarissen heeft de hoofdredacteur in hetzelfde nummer van het ND een toelichting op de motieven voor dit besluit gegeven.

De kern daarvan is dat toekomstige redacteurs op hun principieel onderscheidingsvermogen zullen worden getoetst. Daarbij komen ook zaken aan de orde die momenteel de kerken van gereformeerde confessie verdeeld houden. Als blijkt dat iemand bezwaren heeft tegen kerkelijk samengaan met diegenen met wie men in de redactie zou gaan samenwerken, wordt zo'n samenwerking wel moeilijk.

Aldus de officiële publikatie en de toelichting van de hoofdredacteur.

Men heeft blijkbaar wel beseft dat hiermee een ingrijpende wijziging van het beleid van het ND aan de orde is. Daarom werd enkele dagen eerder aan diverse personen in het land de gewijzigde vorm van de Statuten toegezonden met verzoek om telefonisch commentaar, dat meteen in hetzelfde nummer van het ND werd opgenomen. Voeg daarbij dat in de Variant van dezelfde datum een artikel verscheen van de hand van de heren J.P. de Vries en A. Kamsteeg – met veel foto's verlucht – en het kan duidelijk zijn dat Bestuur, Raad van Commissarissen en Redactie er zich van bewust zijn dat deze koerswijziging geen geringe raak betreft.

Het ligt niet in mijn bedoeling breed op deze koerswijziging in te gaan. Dat hoop ik in ons blad van augustus te doen. Daarom nu slechts enkele notities en vragen.

. Gereformeerd Gezindte-blad(2)

Laat ik mogen beginnen met erop te wijzen dat we in het *Nederlands Dagblad* met een historische erfenis te maken hebben. Ik citeer wat prof. J. Kamphuis daarover schreef in De *waarde* van het *woord*, opgedragen op 1 april 1974 aan P. Jongeling bij zijn afscheid als hoofdredacteur: In dankbaarheid voor het levenswerk van Jongeling en zijn mede-redacteurs. 'Een dankbaarheid die nog verdiept

wordt als we zien dat we in dit dagblad hebben te doen met een *historische erfenis*' (15). Daarop schetst Kamp-huis wat de jonge Groen van Prinsterer in zijn eerste periodiek *Nederlandse Gedachten* heeft voorgestaan. Hij wijst ook op allerlei veranderingen die sinds 1829, het jaar van verschijning van dit blad, hebben plaatsgevonden. In dit verband citeert hij een opmerking van J.A. Wormser, trouwe medestander van Groen: 'De deelneming van ons volk aan de politiek moet *door de Kerk* heengaan' (45). Dat is ook na anderhalve eeuw de opvatting van de eerste hoofdredacteur, de heer P. Jongeling, geweest. Als doel van zijn blad zag hij hei 'kerkstichtend- en bewarend karakter' daarvan. 'Ik heb altijd een gereformeerd blad in de kerkelijke zin van het woord willen hebben.'

Aankankelijk heeft hij ook wel met de gedachte gespeeld om als uitbreiding van de redactiestaf ook een christelijke gereformeerde journalist erbij te nemen, maar daarvan heeft hij afgezien. 'Maar de gedachte van een blad dat al pratend en schrijvend over eenheid, die eenheid ook daadwerkelijk dichterbij zou brengen, een soort podium voor de gereformeerde gezindte dus, nee, dat is nooit de bedoeling geweest' (Geroepen en *gegaan*, *Peter Bergwerff en Tjerk S. de Vries in gesprek met P. Jongeling*, Groningen 1983, bl. 54).

Even verder antwoordde Jongeling op de vraag of zijn blad meer ingang zou vinden in andere kringen, wanneer ook redactieleden, afkomstig uit die kringen werden aangezocht: 'Nee, ik zou niet willen dat men niet-gereformeerden als redactielid gaat benoemen. Christelijk gereformeerden bijvoorbeeld, of bezwaarde (syn.) gereformeerden of gereformeerde bonders. Ik geloof niet dat dat de juiste weg is, want dan gaat het fijne puntje er weer af. Ik wil ten aanzien van de krant onwrikbaar vasthouden aan de Vrijmaking, omdat ik geloof dat de Here ons en iedereen geroepen heeft tot de kerk die toen vrijgemaakt mocht worden. Daar wil ik zeer nadrukkelijk aan vasthouden. En daarom geen mensen in de redactie die op dat gewichtige punt van ons afwijken'. Jongeling zei dit niet gemakkelijk, maar met een 'bloedend hart', omdat men ook buiten de gereformeerde kerken oprechte christenen ontmoet. 'Maar helaas, op een punt waarop *de* krant een zuiver geluid moet laten horen, omdat dat geluid gehoord *môet* worden – de kerkkeuze – kiezen zij verkeerd. Zulke mensen zou ik niet als redacteur benoemen' (68).

Dit werd in 1983 gezegd. We zijn nu zo'n tien jaar verder.

Er kunnen natuurlijk in tien jaar schokkende en verblijdende veranderingen optreden, ook in kerkelijk opzicht. Mijn vraag is: zijn die er geweest?

Wanneer ik lees dat eventuele nieuwe redacteurs lid moeten zijn van een *kerk* die de Drie Formulieren van Eenheid aanvaardt, dan valt te constateren dat de Nederlandse Hervormde Kerk officieel dit nog steeds beweert. Een van *de* redenen van de Gereformeerde Bond om daar te blijven. Ook de synodaal Gereformeerde Kerken hebben deze formulieren niet afgeschaft. En de Christelijke Gereformeerde Kerken handhaven ze, evenals de Gereformeerde Gemeenten. Houdt men zich aan de letterlijke tekst van *de* nieuwe Statuten van het MD, dan zouden dus redacteurs uit al deze kerken kunnen worden benoemd.

Nu heeft de hoofdredacteur van het ND wel in zijn toelichting geschreven, dat men kerkelijke eenheid niet in de *weg* mag staan, maar het klinkt wel wat vaag, wanneer hij eraan toevoegt dat samenwerking in de redactie dan 'wel moeilijk wordt. Ik zou de vraag *willen* stellen: wordt zij dan volgens hem niet onmogelijk?

**** GereformeerdGezindte-blad (3)**

In zijn toelichting heeft de hoofdredacteur van het ND ook iets geschreven over de economische noodzaak van uitbreiding van de lezerskring. Ik heb daar volledig begrip voor, want helaas haken onder **meer** jonge gezinnen binnen onze kerken af, wat het abonnement op het ND betreft. Men wil dan ook financieel een groter draagvlak zoeken. Laat ik dan, hoezeer ik hiervoor begrip kan opbrengen, mogen wijzen op het prille begin van het MD. Ik citeer opnieuw Jongeling: 'We zijn dus heel klein begonnen, met een paar dubbeltjes en kwartjes bij wijze van spreken. En toch hebben we nooit gebrek gehad en **hebben** we ons werk altijd kunnen voortzetten'. Ja, zo was de start, gedragen door de liefde van gewone gereformeerde mensen. Ik kan dan ook verstaan wat dr. P. van Gurp, **een** van degenen die om commentaar werd verzocht, in het ND van 13 juni j.l. opmerkte: 'Ik ben daarom bedroefd omdat dit blad als gereformeerde krant en als dochter van de kerk aan de mensen onttolen wordt door een bestuur en een raad van commissarissen'. Naar mijn mening is dit wat ongunstige gesteld en valt er meer van te zeggen. Dat hoop ik D.V. dan ook in augustus te doen. Maar wat het begin van het ND betreft heeft hij gelijk. En dat begin betekende niet een kneuterige vrijgemaakte krant naar binnen, maar zeker ook wervend spreken naar buiten. Dat heeft Jongeling als journalist wel bewezen?

Laat ik daarom mogen wijzen op wat dr. A.J. Verbrugh aan het eind van zijn bijdrage in De waarde van *het woord* schrijft: 'Toch spreekt het vanzelf, dat de eerste politieke betekenis van een gereformeerd dagblad moet blijven, dat dit aan gereformeerden voorlichting geeft en daarbij blijft terugverwijzen naar de grondslag van de Heilige Schrift met de daaraan door de kerk genormeerde belijdenis. Als daarmee zou worden geschipperd, b.v. terwille van het aantal geabonneerden, zou het dagblad het belangrijkste deel van zijn bestaansrecht verliezen' (206).

Ik zeg niet dat de nieuwe koers zelfs maar in de richting stuurt van schipperen met Schrift en belijdenis. Ik ben wel van mening dat een kleiner blad qua omvang en abonnees meer waard is dan een blad dat vanwege de economische noodzaak het principe van haar oprichting op enige wijze geweld aandoet. En dat principe was: de onlosmakelijke eenheid van confessie en kerk als norm voor het hele leven.

Laat ik daarom mogen eindigen met het bekende woord van de door mij al eerder aangehaalde Wornser, ook ten aanzien van allerlei geestelijke opleving in onze tijd van belang: 'Ik moet erkennen, dat de glans der tegenwoordige opgewektheid, zoo zij bij hare Christelijke rigting niet tevens een **kerkelijk** karakter aanneemt, niet in staat is voor mij de donkerheid te bedekken van de toekomst, die Kerk en Christendom in ons vaderland ook door haar tegemoet gaan'.

Ook door haar. Daarmee denkt hij aan een geestelijk reveil, dat toch de kerkvraag in het midden laat. Ik voeg er onmiddellijk aan toe: men wil volgens de toelichting op de nieuwe Statuten het streven naar kerkelijke eenheid erbij betrekken.

Mijn vraag is: hoe lang duurt dit streven? De pogingen daartoe met de christelijke gereformeerden duren bijna al een halve eeuw. En wachten duurt za lang.

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

BEROEPINGSWERK

Beroepen: te Alphen a/d Rijn: J. Borgdorff te Rotterdam-Noord; te Hoogvliet-Spijkenisse: R.Th. de Boer te Ureterp; te Veenendaal: H.R. van de Kamp te Hoogkerk; te Zwolle-Zuid: J.T. Oldenhuis te Helpman.

Bedankt voor Meppel: G.F. de Kimpe te Axel.

ADRESWIJZIGINGEN

Baflo-Warffum * *Scriba:* S.H. de Boer, Marijkelaan 65, 9953 SC Baflo, ☎ (05950) 3569.

Deventer * *Scriba:* D.G. Folkers, Vogelslag 104, 7423 CG, ☎ (05700) 55247.

Doetinchem * *Scriba:* B. Boer, De Jongstraat 92, 7002 AL, ☎ (08340) 30507.

Dordrecht * *Scriba:* J.A. Koppelaar, Nijhofflaan 130, 3319 BS, ☎ (078) 1618111.

Hardinxveld-Giessendam * *Kerkeraad:* S. Voorberg, Spindermolen 17, 3371 RN.

Haulerwijk * *Koster:* J. v. Breden, Koudenburgeweg 31.8433 JV, ☎ (05161) 2625.

Krommenie * *Scriba:* Ruimtevaartlaan 9, 1562 BA, ☎ (075) 287173.

Langeslag * *Scriba:* G.J. Volkerink, Weegbree 2, 8141 DN Heino, ☎ (05729) 1569.

Ulrum * *Diaconie:* W. v.d. Weij, Postbus 20, 9970 AA, ☎ (05956) 2213.

Zeewolde * *Scriba:* H. Venema, ☎ (03242) 3780. Zendingcommissie: A. Kraan, Lelyweg 99, 3892 ZS, ☎ (03242) 2192. Evangelisatiecommissie: B.A. Gelderblom-Smit, Vecht 34, 3891 CZ, ☎ (03242) 2682.

Zuidlaren * *Scriba:* J.J. Steenberg, ☎ (05905) 92326. *Preekvoorziening:* D.B.W. Kwakkel, De Sporen 12, 9472 ZD, ☎ (05905) 9229t.

* Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

* Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend schriftelijk opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. Per fax is ook mogelijk: (01100) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.

VROOMSHOOP

De geschiedenis van Vroomshoop is maar kort. De plaats bestaat zelf nog geen 135 jaar. Het is ontstaan doordat zich hier van die doorzetters veitigden, om een boterham te verdienen in het veen. Tussen Den Ham en Sibculo lag een wijd uitgestrekt veengebied. Er waren mensen die ondanks de armoë die in het veen heerste, toch wel toekomst zagen in dit gebied. De eerste gereformeerden die zich in het gebied 'aan het kanaal' vestigden, werden lid van de Gereformeerde Kerk te Den Ham. Uit wijde omtrek moest men veelal lopend naar de kerk. Afstanden van tien kilometer waren voor de mensen toen geen uitzondering.

Vanzelfsprekend wilden zij daar wel verandering in hebben. Vooral 's winters was die wandeling bepaald geen pretje. Maar omdat er toch te weinig woonden, kon de kerkeraad van Den Ham het niet klaarkrijgen. Maar het aantal gereformeerden groeide langzaam maar zeker. De bekende ds. C.G. de Moen preekt op 21 augustus 1859 voor het eerst in de woning van timmerman Ten Kate.

Daarna duurde het nog even voordat het tot instelling van de ambten voor de broeders en zusters kwam, die 'aan het kanaal op Almelo' woonden. Pas op 1 maart van het jaar 1863 werden de eerste ambtsdragers van de Gereformeerde Kerk te Yroomshoop bevestigd. Een paar maanden later kan de eerste steen worden gelegd voor een eigen kerkgebouw. Maar nog steeds heeft de kerkeraad van Den Ham de leiding! Helemaal zelfstandig wordt de gemeente op 6 april 1864. De kerkeraad telt 3 ouderlingen en 3 diakenen, de gemeente tussen de 180 en 200 zielen. Daarmee was de Gereformeerde of Christelijk-Afgescheiden Kerk de eerste kerkelijke gemeente van ons dorp. De Rooms-Katholieke parochie startte pas in 1868 en de Nederlandse Hervormde Kerk in 1870. Een Afscheiding heeft in Vroomshoop dus nooit plaats gehad, door het simpele feit dat het als dorp gewoon nog niet bestond. De Doleantie vond plaats ruim twintig jaar na het stichten van de Gereformeerde Kerk alhier. Maar zij liet hier amper sporen achter. Wel vond een aantal hervormde gezinnen reden om gereformeerd te worden.

In de loop van de tijd tot aan de Vrijmaking groeide de kerk sterk. In 1921 telde de gemeente al 1662 zielen. Het was duidelijk dat er wat moest gebeuren, temeer daar een groot gebied met zoveel zielen door slechts één predikant werd bewerkt. In de loop van de jaren groeide de kerk alhier nog verder uit. Daarom werd de gemeente, die dochter was van een naburige gemeente, zelf moeder van een viertal dochters. 2 november 1928 werd de kerk van Mariëenberg geïnstitueerd, in mei 1933 de kerk te Daarle, in februari 1936 de kerk te Daarerveen. Verder war er me-

dewerking aan de instelling van de ambten te Sibculo. Als men de kaart er eens even bij neemt, ziet men wel wat een geweldig afstanden mensen soms moesten lopen (!) om naar de kerk te komen. Afstanden van 6 à 7 kilometer waren geen uitzondering. Ouderen in de gemeente weten nog wel te vertellen van de afstanden die ze moesten lopen. Als het dan een keer heel slecht weer was, dan hield men huisgodsdienstoefening.

Gevolg van al die institueringen was intussen ook, dat de Vroomshoopse parochiegrenzen nu goed te overzien zijn. Welke dominee hoeft maar maximaal vier kilometer te fietsen naar zijn verste gemeentelid? In Vroomshoop kan het. En ondanks dat wat beperkte gebied is de gemeente in de loop na de Vrijmaking toch weer gestaag gegroeid. Na de Vrijmaking was de Gereformeerde Kerk alhier zeer klein en als tot niet gekomen. Van de zeer grote Gereformeerde Kerk, maakten zich maar een dertigtal zielen vrij van de verkeerde synodebesluiten. Men keek er in de samenleving maar raar tegen aan. Maar de groei was in het begin van de zestiger jaren al zodanig, dat er een predikant kon worden beroepen. Maar in diezelfde jaren ging

de storm van de Open Brief-kwestie ook over Vroomshoop. Het heeft de kerk heel wat leden gekost. De meesten keerden 'terug' tot de gereformeerde kerk (syn.). Er werd dus geen eigen gemeente gesticht. De gemeente van Vroomshoop was daarmee praktisch de enige gemeente in de classis Hardenberg, waar de moeiten van de zestiger jaren duidelijke sporen na hebben gelaten.

Vandaag gaat de strijd, zoals eigenlijk overal, tegen de verwereldlijking. Steeds weer moeten we bijvoorbeeld erop letten, dat men een huwelijkspartner binnen de kerk zoekt. Het gemak waarmee jongens en meisjes met buitenkerkelijke vrienden of vriendinnen komen aanzetten is soms erg groot. Het gaat – gelukkig – vaak goed, maar het gevaar van afval is toch te groot om het zo te laten zitten.

Een heel ander ding: als je kijkt naar de samenstelling van de bevolking hier in de buurt, zou je verwachten dat een flink aantal gemeenteleden hun boterham verdienen in de agrarische sector. Toch is dat eigenlijk amper zo. Maar twee gezinnen van de ruim 90 doen dat op het moment. Daarnaast zijn er nog een paar die gedeeltelijk in hun bestaan voorzien door kalvermesterij of iets dergelijks. Er zijn wel een flink aantal vrachtwagenchauffeurs ook op internationale routes. Verder is een groot deel actief in de plaatselijke industrie. Daarnaast is er een aantal markthandelaren, die hun inkomen krijgen door de verkoop van snoep, chocola en brood. Verder verdient vermelding dat er op het grondgebied van de kerk te Vroomshoop geen camping of iets dergelijks is. En dat in de nabije omgeving van Ommen en Hardenberg! Dus, als u in de zomer graag 's zondags ruim wilt zitten in de kerk, als u hier in de buurt op vakantie bent, kom dan gerust naar Vroomshoop! We hebben hier een mooi orgel, gebouwd in 1986, met pijpwerk van ruim honderd jaar oud, afkomstig uit een vroeger pijporgel.

Tenslotte. Deze Kijk-op-Vroomshoop zou niet compleet zijn, als we niet vermeldden, dat zich hier echt een uniek verschijnsel voordoet. Waar vind je een gemeente, waar ook de dominee een kerstpakket krijgt van één van zijn gemeenteleden? Zo ziet u maar weer: het is goed toeven in Vroomshoop.

D.F. Ensing

WAT DOET HET GEBED?

We hebben uitvoerig besproken hoe armzalig wij mensen uit onszelf zijn. Daarom moeten wij hulp buiten onszelf zoeken. We moeten tot God gaan, die ons tegemoet komt in Zijn Zoon. In plaats van onze ellende biedt hij ons Zijn geluk aan. In plaats van onze armoede biedt Hij ons Zijn rijkdommen aan. We moeten onze hoop alleen op Christus vestigen. Bij Hem is te vinden wat we zoeken. Door het gebed mogen we het vragen.

Het gebed geeft ons de toegang tot Gods rijkdommen. Het gebed is een gemeenschap met God. We treden het heilighdom van de hemel binnen en spreken God in eigen persoon aan. Dan blijkt het werkelijkheid te zijn wat God ons in Zijn Woord beloofd had.

Maai-God weet toch al wat we Hem te vertellen hebben? Ju, en daarom heeft Hij het gebed ook niet zozeer ingesteld voor Zichzelf maar voor ons. Door het gebed ontvlamt in ons een brandend verlangen om God lief te hebben en te dienen. Door het gebed worden verkeerde gedachten uit ons hart gebannen. Door het gebed tonen we onze dankbaarheid voor alle zegeningen. Door de verhoring van onze gebeden worden wij aangespoord om God nog vuriger te dienen.

Jezus heeft Zijn discipelen opgedragen om te bidden in Zijn Naam (Johannes 16 : 26). Van het begin af zijn alleen diegenen verhoord die gebeden hebben in de Naam van Jezus. Hij is de enige Weg en allen die daarvan afwijken, hebben van God geen heil te verwachten. De Bijbel leert: Als iemand gezondigd heeft, dan hebben we een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus (1 Johannes 2 : 1). Hij is onze Middelaar, zittende aan de rechterhand Gods, die ook voor ons pleit (Romeinen 3 : 34). Een andere voorspraak of een andere weg is er niet.

Uit: Johannes Calvijn 'Instituut',
bewerkt door Sipke van der Land

HOE WORDEN GEREFORMEERDEN WERKELIJK EEN? II

III. De leerschool van de 19e eeuw

in de hier volgende pagina's geven we een beknopte *schets* van de kerkelijke ontwikkelingen in ons land in de 19e eeuw. Daarin willen we vooral aandacht besteden aan de vraag naar het hanteren van de normen voor het 'oecumenisch samenleven' in de kerk. Die aandacht kan meehelpen om een antwoord te krijgen op de heel wezenlijke vraag naar de oorzaak van de verdeeldheid in de kerkelijke wereld, maar tevens om zicht te krijgen op de weg naar eenheid.

A. 1816: nieuwe hiërarchie en leervrijheid

We openen met 1816. Toen gaf onze koning Willem I aan de aloude Gereformeerde Kerken van ons land een nieuwe structuur; via het *Algemeen Reglement* werden deze kerken omgebatterd tot het genootschap van de *Nederlandse hervormde Kerk*. Ze kreeg een landelijk synodaal bestuur, met daaronder de provinciale kerkbesturen, de classicale besturen en de plaatselijke kerkeraden. De gereformeerden van de 19e eeuw spraken vaak van 'de tweede hiërarchie' (zoals de Roomse kerk zich door 'de eerste hiërarchie' kenmerkte).

Maar er was nog iets aan de hand: de deur naar de *leervrijheid* werd opengezet. Namelijk via de bekende woordenspel van 'quia' en quatenus' (het 'omdat' of 'voorzover' de aangenomen belijdenis overeenstemde met het Woord van God) werd de normativiteit van de belijdenis losgelaten.

In het nam van onze vraag naar de 'oecumenische spanwijdte' werd hier zowel inzake de leer een breder spoor geopend voor het geloof van de 'vaderlandse kerk', maar ook inzake de kerkorde was het fundamenteel een terugkeer tot achter de gereformeerde reformatie van de 16e eeuw. En de liturgische gevolgen werden dadelijk merkbaar met de gezangenkwestie.

Op de brede weg van het oecumenisme liepen leervrijheid en hiërarchie hand in hand. Het zouden zaken worden waar de Ulrumse predikant ds. Hendrik de Cock op botste in 1834.

B. De Afscheiding van 1834

De Afscheiding van ds. Hendrik de Cock en zijn Ulrumse gemeente (publiek gemaakt door middel van de befaamde Acte van Afscheiding – zie bijlage 1) was een duidelijk protest, maar ook daad, tegen de loslating van de gereformeerde helijdenis en kerkregering (zie hierover uitgebrei-

der het art. van prof.dr. W. van 't Spijker, 'De Binding aan de belijdenis', in: *In trouw gescheiden*, Kampen 1984, p. 121 vv).

Ds. De Cock wilde met zijn kerkeraad en gemeente gewoon weer terug naar het **confessioneel-kerkrechtelijk** spoor van de reformatie van de 16e/17e eeuw. En hoe stond dat bij andere voorgangers in de Afscheiding?

Van de inzet van de Afscheiding van ds. Hendrik Peter Scholte uit het Brabantse Doeveren e.o. kan het niet anders worden gezegd. Bij vergelijking van de teksten van de beide Acten van Afscheiding valt op dat punt volledige overeenstemming te constateren. 'Ulrum' is alleen veel breedvoenger, maar die Acte was dan ook de eerste. Die van Doeveren was iets meer bezig met de persoon van de geschorste predikant {misschien al een eerste vingerwijzing naar mogelijke accent-verschillen tussen Afsgecheidenen onderling}.

Bijlage: gedeelten uit twee Acten van Afscheiding (1834):

a. Ulrum, 13 oktober 1834, **Acte van Afscheiding of Wederkeering**:

'Wij ondergetekenden Opzienderen en litmaten der Gereformeerde Gemeente van Jezus Christus te Ulrum; sedert geruime tijd opgemerkt hebbende, het bederf in de Nederlandsche Hervormde Kerk, (...) uit dit alles tezamen genomen is het nu meer als duidelijk geworden, dat de Nederlandsche Hervormde Kerk niet de ware, maar de valrche Kerk is volgens Gods Woord en Art. 29 van onze belijdenis, weshalve de ondergetekenden met dezen verklaren dat zij overeenkomstig het ampt aller gelovigen **Art. 28** zich afscheiden van de gene die niet van de Kerk zijn, en dus geen gemeenschap meer te willen hebben, met de Nederlandsche Hervormde Kerk, tot dat deze terug keert tot de waarachtige dienst des Heeren en verklaren tevens gemeenschap te willen oefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar woord gegronde vergadering, aan wat plaatze God dezelfde ook vereenigd heeft, betuigende met dezen, dat wij ons in alles houden aan onze aloude Formulieren van eenigheid NL: de belijdenis des geloofs, de **Heidelbergse** Catechismus en Canons van de **Sinode van Dordrecht** gehouden in den jare 1618, 1619 onze openbare Godsdienst oefeningen te richten naar de aloude kerkelijke Liturgie en ten opzichte der Kerkdienst en bestuur ons voor het tegenwoordige te houden aan de

Kerkenordening verklaren wij bij deze dat wij onzen onrechtmatig geschorsten Predikant als onzen wettig geroepen en geordenden Herder en Leeraar blijven erkennen.'

(Bron: Facsimile-uitgave. G. Keizer. De Afscheiding van 1834. Kampen 1934, t.o. p. 576)

b. Doeveren. Genderen en Gansoijen, 1 november 1834, *Akte van Afscheiding*:

'Wij ondergeteekenden, lidmaten en inwoners der Gereformeerde Gemeente van Doeveren, Genderen en Gansoijen, vernomen hebbende, dat het Klassikaal Bestuur van Heusden onzen Herder en Leeraar geschorst heeft, omdat hij in de Gemeente van Ulrum heeft gepredikt, gedoopt en eene godsdienstige aanspraak tot de menigte in de open lucht gehouden. Daar dit alle op Gods woord gegronde, en door Gods Woord aan de Herders en Leeraars bevolen werkzaamheden zijn, zoo kan de Gemeente in die daad van het Klassikaal Bestuur niets anders zien dan het stellen van menselijke bepalingen hoven Gods woord en daarmee in alles overeenkomende formulieren van eenigheid, als gereformeerde gemeente van hen afscheiden, zullende ons in de openbare godsdienstoefeningen rigten naar de aloude kerkelijke liturgie, en onze van Gods wege beroepene Opzieners en Ouderlingen zullen zich in het openbaar kerkbestuur voor het tegenwoordige houden aan de kerkeordening van de Synode van Dordrecht, gehouden in de jaren 1618 en 1619.'

(Bron: F.L. Bos, Archiefstukken etc.. II, Kampen 1940, p. 73 v.; vgl. C. Smits in een facsimile-uitgave van het blad Woord en Wetenschap, nov. 1969)

Nu was de Afscheiding allerm minst een grote beweging: slechts enkele duizenden mensen hadden – alleen, dus op persoonlijke titel – gebroken met de Nederlandse Hervormde Kerk. Maar als het goed was, had men de NHK niet helemaal vaarwel gezegd. Want de Acte van Afscheiding van Ulrum zegt heel duidelijk: 'geen gemeenschap meer te willen hebben met de NHK *totdat deze terugkeert tot de waarachtige dienst des Heren...*'

De Acte van ds. Scholte spreekt echter niet zoiets uit.

Intussen weet men in 'Ulrum' ook van 'verenigen': '*gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen en zich willen verenigen mrt elke op Gods Woord gegronde vergadering...*' Er blijft dus zicht op gereformeerde oecumene.

Ook deze uitspraak zal men vergeefs zoeken in de Acte uit Doeveren. Wel staan de Formulieren van Eenheid centraal in beide documenten. Maar toch is het net of het 'afscheidingsstreven' hij Scholte dominanter is dan hij De Cock. Binnen enkele jaren zou duidelijk blijken dat men het niet met elkaar eens was over de kerkorde.

C. Afscheiden onenigheden – wegversmalling: subjectivisme en kerkisme

De jaren na de Afscheiding zijn geen verheffende jaren geweest. Dr. H. Bouwman spreekt van de '*Crisis der Jeugd*': ook andere onderzoekers maken melding van enorme spanningen en conflicten. Prof. C. Veenhof schreef dat er onder de afgescheidenen 'allerlei defecte, qucrulante, maniakale en fanatieke elementen' meegekomen waren (in: '*Prediking en Uitverkiezing*', Kampen 1959, p. 3). En dan schetst hij vervolgens hoe deze vrijgeworden kerken/kerkmensen niet minder dan vijf scheuringen te verwerken kregen, en dus uiteen lagen in zes elkaar soms vervloekende, kerkgroepen.

1. De scheuring van 1838: de eerste gereformeerde kerken 'onder het kruis': los van de anderen wegens afkeer van een nieuwe kerkorde.

2. De scheuring van 1839: de Zeeuwse ds. Budding maakt zich los van de andere afgescheidenen wegens de nieuwe psalmen (i.p.v. die van Datheen!); tevens **vanwege** het vragen van godsdienstvrijheid aan de regering: de andere afgescheidenen waren volgens Budding niet meer gereformeerd!

3. De scheuring van 1840: breuk tussen ds. Scholte en de synode van Amsterdam die hem had geschorst wegens twist met ds. Van Velzen en de kerkeraad van Amsterdam. Scholte werd gevolgd door een groot aantal gemeenten uit Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Utrecht.

4. De scheuring van **plm.** 1841 die de merkwaardige ds. Ledeboer (uit Benthuisen) voltrok van zijn afscheiding in 1840; hij beschouwde de afgescheidenen van 1844 als 'een nieuwe secte'; ze waren in geen enkel opzicht meer gereformeerd. Ds. Ledeboer zelf bleef graag in een ver isolement.

5. De scheuring van 1847: ds. A. Brummelkamp komt los te **staan** van de 'hoofdstroom' van de afgescheidenen; wegens een kennelijk diepingrijpende zaak van het ambtsgewaad!

Los daarvan moet ook melding gemaakt worden Roe sommige afgescheidenen (we denken aan iemand als J.A. Wormser) de terugweg naar de hervormde kerk insloegen. De onderlinge ruzies waren daarvan vaak – hoewel nooit alleen – de aanleiding.

De oecumene tussen gereformeerden onderling was dus ver te zoeken. In plaats daarvan *independentisme* (zowel in de persoonlijke als kerkelijke sfeer); daarmee gepaard een zeer sterk *subjectivisme en individualisme*.

Ds. W.H. Gispen schreef daarover tater dat sommigen de doodsklok over de jeugdige kerk gingen luiden. (Veenhof, a.w., p. 9)

Men onderscheidde omstreeks 1850 nog altijd twee stromingen: hildeafgescheidenen:

a. de *Drenthse richting* o.l.v. de predikanten H. Joffers (ex-veenboer uit Smilde – later predikant in Den Haag) en F.A. Kok (afkomstig uit Dwingeloo – later predikant te Schoonhoven e.a. plaatsen): een harde, conservatieve richting; de meeste 'Drenthen' woonden toen in... Zuid-

Holland.

b. de *Gelderse richting* o.l.v. ds. A. Brummelkamp die een eigen opleiding had in Arnhem; deze groep was minder scherp, stond **wat** meer open in de richting van de toenmalige 'gereformeerde gezindte' in de NHK.

Een aparte vermelding krijgt het blad *De Stem* – dat werd voornamelijk geleid door ds. P.A. Kok, de man van de harde Drenthse richting. Hier klonk met een sonore stem de steeds terugkerende oproep naar de cnfessionelen en gereformeerden in de NHK: 'Scheidt u af! Alleen in die weg is er kerkherstel mogelijk.'

Het had er veel van weg dat de Afscheiding was vastgelopen in een versmalde zandweg die alleen nog **maar** bewandeld werd door eigenzinnige mensen die de oecumenische (of katholieke) breedte van de kerk hadden ingeruild voor een **brok** kerkisme.

D. Mogelijke oorzaken van de scheuringen

Intussen willen we de vraag niet uit de weg gaan, hoe en waaruit die 'scheidingswoede' van de eerste jaren na 1834 te verklaren is. Maar we zullen dat on-oecumenische wellicht nooit volledig kunnen begrijpen, Toch kunnen we naast allerlei algemeen voorkomende menselijke zwakheden en zanden wijzen op enkele belangrijke achtergronden:

a. *de conventikelgeest* – in verschillende delen van ons land hadden de ware gereformeerde gelovigen zich vóór de Afscheiding het beste thuisgevoeld in de kleine kring van gelijkgezinden – waar men de 'Oude Schrijvers' van de Nadere Reformatie las/voorlas. Hier zitten we bij de krachtige stroming van de sterk-bevindelijke11 die een m.i. heel wezenlijk clement van de feitelijke Afscheiding betekende, De mentale houding van de conventikel-gelovige is die van: De 'grote kerk' (= de NHK) kan me nog meer vertellen; daar **heerst** de dood; haar voorschriften raken me **niet**. (etc.) Psychologiserend komen **we** al gauw in de buurt van de taaie, stugge, koppige gereformeerde die nooit van huigen en toegeven wil weten. Zo'n houding ben je niet zomaar kwijt – ook niet na een duidelijk gereformeerd-oecumenische reformatie van 1834.

b. *de instroom van doperseldoopgezinde gelovigen in de kerken van de Afscheiding*; met name in het noorden van ons land (Friesland. Groningen – maar niet in Drenthe) heeft zich dit min of meer merkwaardige fenomeen voorgedaan. Tussen sommige doopsgezinden en afgescheidenen bestonden kennelijk heel wat overeenkomsten – al is dat niet in de confessie te merken. Ik wijs daarvoor vooral op enkele mentaliteitsaspecten:

- het heiligheidsstreven van de dopersen heeft zich soms zo sterk gemanifesteerd dat men afscheiding **na** afscheiding veroorzaakte;
- strenge tucht was een waar kenmerk van een heilige gemeente;

- een ander punt was de principiële afstand tussen kerk en staat, waar de afgescheidenen onder koning Willem I ook weet van hadden. Erkenning vragen **bij** zo'n regering? Nooit **zou** men zover gaan.

- en dan is er natuurlijk de hang naar het isolement. Alleenstaan heette geen straf, maar een zegen.

c. Een derde factor voor de strijd tussen afgescheidenen-onderling is het nog ontbreken van een gemeenschappelijke theorie. (vgl. de studie van prof. dr. W. van 't Spijker in *Geest, Woord en Kei-k*. Kampen 1991, p. 175 vv.)

E. Groeiende overeenstemming en stabiliteit

Door drie factoren is er kort na 1850 meer rust gekomen in de kerken die uit de Afscheiding waren voortgekomen. Dat **kwam** in de eerste plaats door de oprichting van een kerkelijk blad dat alle richtingen probeerde met elkaar 'in gesprek' te laten komen; dat was '*De Bazuin*' (1851). Langzaam is de zo begeerde pacificatie op gang gekomen.

Vervolgens was ook van grote betekenis de oprichting van de *Theologische School* te Kampen, 1854. Docenten waren: T.P. de Haan (m.n. Dogmatiek), S. van Velzen (Kerkgeschiedenis en Homiletiek, e.a. vakken), A. Brummelkamp (dus weer terug bij de afgescheiden 'hoofdstroom' – docent OT en NT en nog veel andere vakken) en Helenius de Cock (doceerde ook veel vakken – nam in 1 XØ Dogmatiek over van de geëmeriteerde De Haan).

In het **corps** van docenten weerspiegelde zich iets van de richtingen binnen de afgecheiden kerken. Men zou kunnen stellen dat de strijdbijl min of meer vervangen was door het doorlopende gesprek met elkaar. De Theologische School zou heel geleidelijk stappen zetten op weg: naar een verder doordenken van de gereformeerde theologie.

Een derde factor van niet minder betekenis was de emigratie naar Amerika van veel afgescheidenen, waaronder veel **volgelingen** van de 'dissidente' ds. H.P. Scholte.

De zaak van de 'scheidingswoede' zou ons intussen bijna doen vergeten dat de kerken na 1854 (het jaar van de oprichting van de Theologische School) behoorlijk zijn gaan groeien. In 1869 telde men plm. 100.000 leden; in 1880 150.000 leden (380 gemeenten en 300 predikanten). Het is vooral door de meer **uniforme** prediking – in zekere zin gestimuleerd door 'Kampen' – dat er ook meer kerkelijke rust ontstond. De **grotere 'belijtheid'** van de afgescheiden preken was een aantrekkelijk gegeven voor iemand als de (tot 1869) 'kruisgezinde' ds. W.H. Gispen!

F. De Vereniging van 1869

Het was dan ook een hele verademing dat in 1869 de Vereniging van de meeste Kruisgezinde gemeenten en Afgescheidenen tot **stand** kon komen. Ds. W.H. Gispen was in dat streven een stimulerende figuur en zelfs afkomstig uit de **Kruisgemeenten**. Rij deze Vereniging heeft men als basis de Drie Formulieren van Enigheid en

de D.K.O. aangenomen; merkwaardig is **het wel** dat **het** door de nieuwe Christelijke Gereformeerde Kerk zelf opgestelde Reglement van 1X69 een kerkbestuur regelde door een 'synodale commissie'. een college (daarom ook wel een 'collegialistische kerkorde' genoemd).

De **tekst** van het *Reglement* bevat 6 artiklen; steeds **is** er in de formulering sprake van Chr. Geref. kerk; hierom spreekt men wel van 'collegiaal kerkbestuur' d.w.z. door een college.

In hei eerste artikel wordt, evenals ter synode werd opgemerkt, gesteld dat **men** de kerk wil besturen volgens de Dordtse kerkorde 'zooveel de omstandigheden het niet verhinderen'.

Kernartikel is nr. 5; daaruit het eerste gedeelte:

'De Algemeene Synode benoemt eene Synodale **Commissie**, bestaande uit drie leden, waarvan om de drie jaren één lid, volgens rooster aftreedt, zonder dadelijk **herkies** haar te zijn.

Aan deze Commissie is de uitvoering opgedragen van alles wat de Synode haar in last geeft. Verder is haar opgedragen de behartiging van alles wat uit de betrekking van de Christelijke Gereformeerde Kerk tot de Regeering voortvloeit, en van hetgeen haar door eenige Provinciale Vergadering wordt opgedragen. (etc.)'

(Bron: D. Deddens, Het Doleantiekerkrecht en de Afgescheidenen. In: D. Deddens en J. Kamphuis (red.), *Deleantie – Wederkeer. Opstellen over de Doleantie van 1886*. Haarlem 1986, p. 57-150; de volledige tekst van het Reglement staat op p. 100, 101).

Slechts een klein aantal 'kruisgezinden' bleef in 1869 op zichzelf staan. Mei andere 'sterk-bevindelijke' en veelszins zeer conservatieve afgescheidenen (o.m. de Ledeboerianen) heeft men in 1907 ook hier meer eenheid gekregen; samen ging men verder als '*Gereformeerde Gemeenten in Nederland*'.

Nu breekt de derde periode aan van de afgescheiden kerken (nu dus Christelijke Gereformeerde Kerk – enkelvoud – geheten), de periode van verdere verdieping en uithouw. War er in de eerste periode eigenlijk alleen maar aandacht voor de valse kerk en voor de subjectief gevoelde zuiverheid van de afgescheidenen-zelf (tot plm. 1854) – en was daarop in de periode tussen 1854 en 1869 **meer** stabiliteit en overeenstemming-op-hoofdzaken gekomen, na 1X69 komt er ook meer aandacht voor o.m. de zendingsofdracht (in Indië), en voor de ontwikkelingen op maatschappelijk en politiek gebied.

Nu hebben we eigenlijk nog maar alleen gelet op de interne geschiedenis van de afgescheidenen. Hoe zat het met hun 'blik naar buiten'? Hoe keken ze naar de 'strijd voor kerkherstel' in de steeds modernistischer wordende NHK? Was er überhaupt aandacht voor? Zeker. In allerlei

toonaarden werden opmerkingen gemaakt over mannen als Groen van Prinsterer en Abraham Kuiper.

Groen van Prinsterer had als jong staatsrechtgeleerde tot in de konings binnenkamer het moedige pleidooi gevoerd ter verdediging van de vervolgte afgescheidenen. Nota bncn, in 1837, gedurende de eerste interne twisten. Groen voelde zich met deze gereformeed gezinden nauw verbonden. Maar hij bleef ondanks veel bezwaren en bezwaarschriften lid van de NHK (hoewel hij soms in Steenwijk bij de afgescheidenen kerkte). Hij streed er zijn soms eenzame strijd voor de erkenning van de oecumenische gereformeerde belijdenis! laten we zeggen dat hij daarmee de beweging van de Doleantie positief heeft beïnvloed.

De meeste afgescheidenen konden en wilden de strijd van Groen c.s. in de NHK wel waarderen. Al had men geen goed woord over voor de 'valse kerk', voor de strijd om gereformeed kerkherstel had men de ogen wijd open.

H. Veldman

Rectificatie

De voorlaatste alinea van het eerste artikel (20 juni, pag. 734) had moeten beginnen met: 'Maar dan *blijft* het wel zaak om – wanneer alle '*papieren*' in orde zijn...'

In het juninumner van Kerk:

- Willem Aantjes en zijn strijd tegen 'koperen slangen'
- De groeiende veelkleurigheid van de 'vrijgemaakten'
- 'Ik ben geen mens' – de sterke groei van het anoniem pastoraat
- Gezocht: een herder met vijf poten – het beroepingswerk in de protestantse kerken

**Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts £ 7,50)
03420-10790**

DE ACHTTIENDE EEUW: TIJDPERK VAN HET RATIONALISME II (slot)

Langendijks 'Wiskunstenars'

De rage van het 'lezen' in het boek der natuur' is aan Pieter Langendijk (1683-1756), blijspelschrijver en dichter te Haarlem, niet ontgaan. Als kunstenaar had hij een scherp oog voor de toestanden in zijn tijd. Hij heeft zich geërgerd aan de pseudo-wetenschappelijke discussies in koffiehuisen, aan de bittertafel of 'gewoon' buiten op straat. In *'De wiskunstenars'* steekt hij de draak met de 'wetenschappers' die per uithangbord aan hun huis een stelling etaleerden, naar aanleiding waarvan iedere voorbijganger die daartoe behoefte gevoelde, de uitdaging mocht aannemen om naar binnen te gaan voor een stevig dispuut over de opgehangen wijsheid.

Zo schreef Langendijk een kluchtspel met de dubbele titel: *'De wiskunstenars of 't gevluichte juffertje'*.

Een dubbele titel, een dubbele inhoud. Voor elk wat wils, want Pieter moest toch ook nog wat verdienen. Hier volgt de inhoud.

Izabel, een Utrechtse juffer die door haar oom en voogd Anzelmus is opgevoed, zal door die oom worden uitgethuwelijkt aan de waanwijze geleerde Raasbollius. Izabel onttrekt zich aan deze dwang (heel geëmancipeerd voor die tijd), en vlucht met haar meid, als mannen vermomd, richting Amsterdam. Oom Anzelmus en Raasbollius, met nog een concurrent van Raasbollius, doctor Urinaal, achtervolgen haar.

Vanaf Amsterdam begeeft zich in de richting van Utrecht Izabels minnaar, Eelhart, met zijn luimige knecht. Halverwege, in een herberg te Locnen, ontmoet het gezelschap elkaar. Izabel c.s. worden niet herkend, en de overige twee partijen van het gezelschap hebben nooit kennis met elkaar gemaakt. Natuurlijk maakt Izabel zich snel aan Eelhart bekend. Maar vluchten, dat kan zo gauw niet meer.

Tijdens dat verblijf zal de belachelijke Raasbollius zich als geschikte huwelijkskandidaat onmogelijk gaan maken. Hij doet dat door in dispuut te gaan met de al even waanwijze Urinaal. Het wrdt een – voor de zaal – lachwekkende discussie, waarbij de geleerden hartstochtelijk op elkaar reageren en alle mogelijke moeite doen om elkaar van eigen gelijk te overtuigen. Ze tekenen met krijt cirkels op de vloer van de gelagkamer en ontzien zich niet om het gevulde serviesgoed voor de ogen der hongerige aanwezigen van te tafel te nemen om daarmee de tekeningen te vullen en te demonstreren hoe zon, aarde ten opzichte van elkaar hun loop hebben. Ze discussiëren

over de wet van de zwaartekracht, over de grootte van de zon en hoever de zon van de aarde verwijderd is, over wetten van val en worp enz. Ze beroepen zich op hun geestelijke vaders, Ptolemaeus en Copernicus. Als ze van de kook raken bluffen ze elkaar af met zotte uitvindingen die ze van plan te gaan doen enz. Ze gaan naar buiten en zwaaien naar de lucht. Tenslotte vliegen ze elkaar in de haren en gooien elkaar de stukken naar het hoofd. Een zotte en gênante vertoning waarmee Langendijk al zijn toneelkunst en humor bijzet om de zaal te vermaken met wat hij in zijn tijd zo bespottelijk vindt. Hier volgt een passage, waarin nok de elementen staan die ik voor de verder bespreking nodig zal hebben.

Eel: Nu gaat dan zitten, valt malkaâr niet in de reden, En laat die dokter eerst zyn argument ontleden.

Eelhart en Filipijn beginnen te eten.

Uri: Myn stelling is aldus: de zon staat vast en stil: De waereld zeilt haar rond, en draaijt eens op haar spil Of doet een ommekeer in vier en twintig uren; Dat maakt den dag en nacht.

Raas: Zwyg; 't moet niet langer duuren!

Hoe draaijt de waereld dan, en zeiltze te gelyk?

Waar zeiltze heen?

Uri: Rondom de zon.

Raus: Goed; toon dan blyk.

Ui-i: Ze zeilt allenskens door de twaalef hemeltekenen Net in een jaar, als wy Astrologisten rekenen;

In 't punt van Arles begint ze, omtrent de maart:

Zo als 't Kopernikus, die groote man, verklaart.

Raas: Dan was Kopernikus de gekste gek der gekken.

En om uw botheid aan deez' wyzen heer te ontdekken.

Zo zeg ik, dat de kloot der aarde vast moet staan:

Dewyl ze een lichaam is.

Uri: Wel botmuil, is de maan dan ook een lichaam, dat men in zyn kring ziet loopen?

Raas: Ja, maar geen aarde, vriend, hoor, 'k zal 't u eens ontknopen:

Zy is een lichaam, doof en licht, gelyk een veer;

Dies doet ze makk'lyk in een maand haar ommekeer;

Daar 't aardryk door zyn zwaarte in 't middelpunt moet blyven,

Terwyl de zon en maan in hunne kringen dryven.

Gooij eens een steen om hoog, die valt weer naar om laag

Op de aarde, 't middelpunt. Nu gekskap, is de vraag,

Of deeze steen niet naar de zon zou moeten vliegen,

Indien zij 't punt waar?

1/11: Neen: je zult me in slaap niet wiegen.
 De lucht drijft zulken steen weêr na zyn oorspronk, de aard;
 Wyl hy een deel is van zyn lichaam; ja hy vaart
 Met al de kringen van de lucht, die de aarde draagen,
 Terwyl zy zeilt mê voorl.
Raas: Nog heb ik van myn dagen
 Geen botter beest gezien! nou zeit hy zeilt de lucht,
 Zelfs met den maankring en de waereld in één vlucht.
 Vent, 't geen gy van den loop der waereld hebt gesproken
 Doet juist de zon. Nu is uw argument gebroken.
 Gelooft gy niet her geen wy vnor onze ogen zien?
Uri: De zon loopt wel zo 't icheynt; nochtans kan 't niet schiën.
 Let daar maar op: wannecr wy in de trekschuit vaaren,
 't Schynt dat het land dan vaart, en wy in stilstand waaren.
 En nochtans is 't zo niet: wy vaaren immers voort.
Raas: Wie heeft zyn leeven zulk een kettery gehoord!
Uri: Dat is geen antwoord; dat repliek staat niet op pooten.
Raas: Wel om jou stelling dan in één reis om te stoeten,
 Zo schryf ik hier een mathematische figuur.
Raasbollius schrijft met een groot krijt een cirkel op het toneel.

Tenslotte 'besluit het gezelschap dan maar te gaan slapen. Behalve de geleerden natuurlijk, die zijn nog niet klaar. En de geliefden, die nu eindelijk kunnen denken aan een ontsnappingspoging in het duister. De in het donker rondwandelende geleerden stuiten op de wegsluitende geliefden (een komische toneelscene met kaarsjes en zo) en er ontstaat nieuwe consternatie. Als de lichten weer aan zijn en het hele gezelschap, in de nachtrust gestoord opnieuw de gelagkamer bevolkt, komt de ontknoping. De eerst door geleerdheid verblinde oom Anzelmus besluit dat huwelijkskandidaat Raasbollius rijp is voor het 'beterhuis' en het gevluchte juffertje mag haar Eelhart houden. In zijn aanbeveling tot het stuk geeft Langendijk zelf toe, dat die hele scène van de vlucht van het juffertje en de

liefdesaffaire slechts 'de schors is om 't gemeen te vermaaken'. 'De kenner ziet op 't nut, en 't pit der zaaken'. (Ook gij, Langendijk!) Hij wil 'dat kunst noch kunstenaar geroskamd wordt: maar 't ijdele gebaar, en waanwijsheid van winderige zotten, die 't Schouwtoncel met reden mag bespotten.'

Natuurwetenschap begin 18e eeuw

Met verwijzing naar de inleiding tot de behandeling van ons onderwerp, mag de vraag worden gesteld: hoe benader je nu zo'n cultuuruiting? Vanuit je eigen tijd? Licver: hoe was de stand van zaken op het natuurwetenschappelijk gebied in de tijd van Langendijk?

Op het spel is wel eens als kritiek geleverd, dat die hele discussie van de wiskunstenaars in 1715 maar een simpel spelletje was. Het gegeven is te eenvoudig, de twistgrond zou onaantrekkelijk zijn, het dispuut quasi-wetenschappelijk enz. Draait de aarde nu om de zon of omgekeerd? 't Mocht wat...!

Vanuit 20e eeuwse standpunt is het gegeven inderdaad achterhaald. Maar degene aan wie het stuk is opgedragen (Langendijk moest ook verdienen), de achttiende eeuwse wetenschapper Mr. Everhard Kraaivanger bijvoorbeeld, moet er lelijk mee hebben gezeten. Wie had er nu gelijk, Raasbollius of Urinaal?

Daarvoor moeten we terug naar 1715. Vanuit de voorgeschiedenis.

Copernicus (1473-1543) was de man die de aarde in beweging zette. Zijn denkbeelden waren zo 'hemelhestorrend', zo schokkend, dat hij zijn werk nooit heeft durven publiceren. Zijn boek werd hem pas op zijn sterfbed in handen gedrukt; men kon hem toen toch niets meer maken. Hij beweerde dat de aarde zich wel eens niet centraal en in rust zou kunnen bevinden, maar... in het heelal zou bewegen.

Na hem grote geleerden zich hierover het hoofd gebroken. Galileï (1564-1642) stelde zich achter Copernicus en werd van ketterij beschuldigd.¹¹

Het verhaal wil, dat hij vast niet zo oud zou zijn geworden als hij niet op de brandstapel zijn leer had herroepen (maar weglopend siste: 'En toch draait-ie'). Newton (1700) bevestigde Copernicus' visie, maar zijn universiteit liet toen nog een proefschrift passeren dat het tegendeel beweerde, door tegen de leerstellingen van Copernicus in te gaan.

Een van de invloedrijkste sterrekundigen van die tijd, Cassini, directeur van het grote observatorium te Parijs, was een overtuigd tegenstander van Copernicus. Hij overleed drie jaar voor het verschijnen van 'De wiskunstenaars'.

Aan de Parijse universiteit werd de leer van een aarde die om de zon draaide bestreden.

Pas in 1822 heeft de R.K. kerk formeel toestemming gegeven om het wereldstelsel van Copernicus te doceren als waarheid.¹² Het was dan ook een hele aderlating voor het

Gravure naar Troost in de eerste druk van *De Wiskunstenaars*

hermetische Roomse leerstelsel om het geloof te moeten aanpassen aan de stand van wetenschap. En bij Goldsteen lazen we, dat in 1980 door de paus een commissie is ingesteld om Galileï's veroordeling ongedaan te maken. Zou die commissie intussen met het karwei klaar zijn?

Verder dient nog: gezegd, dat ook de andere onderwerpen die in het dispuut van *'De wiskunstenaars'* aan de orde komen in het begin van de 17e eeuw nog hete strijdpunten waren.

Geen onbeduidend spelletje, die *'Wiskunstenaars'*. Maar een scherp beeld van hoe hoog men dit soort problemen opnam in die tijd en hoe men ermee omging.

Het wetenschappelijk belang

Waarom die heftigheid? Waarom gooien de kijvende geleerden elkaar tenslotte het vaatwerk naar het hoofd en maken ze elkaar uit voor 'botmuil' en 'gekskap'?

Omdat een eventuele verschuiving in het harmonieuze wereldbeeld van de kosmos een chaos zou maken!

Volgens de opvattingen van Plato zijn de hemellichamen onsterfelijke goden die dus (!) volmaakte goddelijke bewegingen uitvoeren. Plato's wetenschappelijke overleggingen zijn niet gegrond op waarneming, maar op wat hem het meest gepast leek en beredeneerd langs theoretische weg. Het was volgens Plato vanzelfsprekend dat de aarde in het middelpunt van het heelal stond. Het heelal is een groot organisme en de delen staan in sympathetisch verband in elkaar. De hemelbewegingen zijn noodzakelijk, opdat de aardse bewegingen plaatsvinden. Ze bepalen alle veranderingen op aarde. De mens wordt gezien als een afbeelding van het heelal. Wijziging van de vastgeitelde loop der hemellichamen betekent voor Raasbollius dur chaos. Hij vreest, dat Urinaals inzichten, afgeleid van Copernicus' 'nieuwlichterij' inderdaad veranderingen in de kosmos teweeg zullen brengen: 'Dat alles wederom een chaos worden zal' (r. 251). De chaos van vóór de schepping. Dat wekt bij hem ontsteltenis. 'Wie kan 't verhalen zonder beven' (261), roept hij uit, en neemt Urinaal mee naar buiten. Kijk dan zelf!¹³

De beste kenmethode

Urinaal heeft er niet zoveel belang bij, om met Raasbollius mee naar buiten te gaan. Terwijl Raasbollius naar het firmament staat te wijzen en uitroept: 'Het is de kunst ontluisterd. Zo gij 't niet observeert' (294-295) en 'Geloof gij niet het geen wij voor onze ogen zien?' zegt Urinaal, dat het maar zo schijnt: 'Wanneer wij in de trekschuit vaaren, 't Schijnt dat het land dan vaart en wij in stilstand waren' (493-494).

Weet u wat de beste kenmethode is? Waarnemen of wetenschappelijk redeneren? Is dat een kwestie van de kip of het ei?

Zelfs de moderne wetenschap zit nog weleens met dat oeroude probleem: het dateert al sinds Plato en Aristoteles.

In de oudheid vertegenwoordigt Plato het anti-empirische

natuuronderzoek. Niet door proefondervinding of waarneming, maar langs de weg van mathematische redenering kunnen wij de werkelijkheid leren kennen.

Tegenover hem staat Aristoteles als de grote verdediger van de ervaring als kenbron.¹⁴ In navolging van Plato heeft Copernicus aangetoond dat waarneming kan bedriegen: het lijkt maar alsof de zon om de aarde draait. Urinaal, als bewonderaar van Copernicus, staat hier uiteindelijk dus Plato's kentheorie te verdedigen. Terwijl Raasbollius uitnodigt tot observeren als leerling van Aristoteles. Op dit punt hebben Raasbollius en Urinaal in onze tijd nog steeds hun navolgers.

Toegift

Hieronder het bekende, ontroerende gedicht van Joost van den Vondel, naar aanleiding van het overlijden van zijn kind. Het dateert lang voor Langendijk: 1632.

KINDERLIJCK

Konstanrijntje, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje, van om hoogh
d' Ydelheden, hier beneden,
Uitlucht met een lodderoogh.
Moeder, zeit hy, waarom schreit ghy?
Waerom greit ghy op mijn lyck?
Boven leef ick, boven zweef ick,
Engheltje van 't hemelrijck;
en ick blinck' er, en ick drinck' er
't Geen de Schincker alles goets
Schenkt de zielen, die daer krielen,
Dertel van veel overvloets.
Leer dan reizen met gepeizen
Naar paleizen, uit het slick
Dezer werrelt, die zoo dwerrelt,
Eeuwigh gaet voor ooghenblick.

D.J. Boer

¹² Sir James Jeans: *De groei der natuurwetenschap*. Den Haag, 1949 p. 144. Zie voor de moeizame verbreiding van het Copernicanisme ook E.J. Dijksterhuis *Het wereldbeeld vernieuwd. Van Copernicus tot Newton*. Serie: *Gastmaal der eeuwen*. Arnhem, 1951. p. 19 en 20 en R. Hooykaas: *Geschiedenis der natuurwetenschappen. Van Babel tot Bohr*. Utrecht, 1931 pag 120-123.

¹³ Jeans a.w. p. 69. I-Hooykaas, a.w. pag. 41-42.

¹⁴ Dijksterhuis. a.w. p. 63-65.

Een goede tekstuitgave van Langendijk's *'Wiskunstenaars'* is: Pieter Langendijk: *De Wiskunstenaars of 't gevluchte juffertje. Kluchtspel* door. Uitgegeven met inl. en aant. door-. G.A. van Es. Tweede herz. dr. Zutphen, z.j. (Klassiek Letterkundig Pantheon)

Opnieuw: het gebruik van de televisie

De Waarheidsvriend van 4 juni j.l. citeert iets uit een artikel dat drs. A.G. Knevel in *Contact*, orgaan van de Bond van Christelijke Gereformeerde Vrouwen, schreef. We geven daaruit het volgende door.

Op een gegeven moment, zo vertelt hij, heb ik een soort enquête-formulier gemaakt over het mediagebruik en de mensen gevraagd anoniem, dus volstrekt eerlijk deze formulieren in te vullen. Over het resultaat daarvan geeft hij in het hier geciteerde nummer van *Contact* de uitslag en zijn beoordeling daarvan.

In een van de vragen op het enquête-formulier geef ik een lijst met programma's en vraag de mensen aan te kruisen naar welke programma's thuis gekeken wordt. De programma's die ik noem variëren van Medisch Centrum West tot de Honeymoon-quiz en van de Play-backshow tot Zeg 'ns Aaa.

Ik neem aan dat de antwoorden eerlijk zijn ingevuld, want van de (voorlopige) uitslag van die enquête ben ik nogal geschrokken, om het zacht uit te drukken.

Waar ik bang voor was, gebeurt inderdaad. Er wordt in orthodox-christelijke kring, dus ook in onze kerken, redelijk massaal naar goddeloze programma's gekeken.

Tijdens een spreekbeurt voor de kring in Klundert las de voorzitter een gedeelte uit Galaten 5, namelijk vers 16 tot 26.

Hoewel het gedeelte mij bekend is, werd ik opnieuw getroffen door de actualiteit van dit gedeelte in relatie tot het gebruik van de massamedia. Het gedeelte werd gelezen uit de Statenvertaling, hoe kan het ook anders in Klundert, tegelijk de vertaling die ik zelf ook gebruik. Ik was echter benieuwd welke woorden in *Her Boek* gebruikt worden, om te bezien of de relatie tussen massamedia en Galaten 5 nog nauwer gelegd kan worden, ik geef daarom enkele verzen door uit Galaten 5 in de versie van *Her Boek*.

Galaten 5

'Het is duidelijk wat de zondige natuur voortbrengt: overspel, ontucht, vuiligheid en losbandigheid; afgoderij en spiritisme; haat, ruzie, jijd, drift, rivaliteit, onenigheid, sektarisme, jaloezie, dronkenschap, onmatigheid en meer van dergelijke dingen. Ik heb u al eens eerder gezegd dat mensen die dat soort dingen doen, het Koninkrijk van God niet zullen ontvangen.'

Dat zijn voorwaar zeer scherpe woorden van Paulus, en wie zal zeggen dat hij zonder deze zonden leeft. Wie dit lijstje van woorden op zich laat inwerken, zal dagelijks moeten komen tot schuldbelijdenis voor het aangezicht van een heilig God en verzoening moeten zoeken in het bloed van de Heere Jezus Christus. Wanneer dit Schriftgedeelte in de gemeente wordt gelezen zullen we van harte met Paulus instemmen en ons iedere week voornemen om van harte in nieuwe gehoorzaamheid te gaan leven.

Maar wordt de inhoud van Galaten 5 ook in praktijk gebracht in de gezinnen van rechtzinnige kringen onder ons volk? We weten immers altijd zo goed wat er fout is bij een ander en wekken daarmee veelal de schijn in heiligheid uit te munten boven anderen?

Maar daarna gebeurt er iets merkwaardigs in orthodox-christe-

lijk Nederland. Terwijl dus op de zondag de woorden van de bijbel vroom worden beaamd, vindt er door de week een kijkgedrag plaats, dat haaks staat op de woorden van de Bijbel. De televisie (om me tot dit medium te beperken) wordt in de eerste plaats als amusementsmedium gebruikt. Dat amuseinent is grofweg in twee gedeelten te splitsen, namelijk de pmc shows en de zogenaamde soap-opera's. Bij dat laatste inoet gedacht worden aan programma's als *Medisch Centrum West*, *Goede tijden, slechte tijden*, en in vroeger tijden *Dallas* en *Dynastie*. Welnu, dit type programma, waarin in 'onze kringen' redelijk massaal naar wordt gekeken, zo blijkt uit de enquête, zijn gebouwd rond thema's die in Galaten 5 genoemd worden. Dit pas zijn deze programma's aantrekkelijk, wanneer er een vleugje overspel, ontucht, losbandigheid, ruzie, onenigheid en jaloezie in verwerkt zit.

Wanneer je niet beter zou weten, zou je haast denken dat een aantal programmamakers eerst Galaten 5 heeft gelezen en daarna een programmaformule zijn gaan bedenken.

Dit alles moet zijn gevolgen hebben en in de nabije toekomst krijgen. In de vorige persschouw citeerde ik de gereformeerde prof.dr. G. Dekker, die op de vraag naar de oorzaak van de grote veranderingen in de gereformeerde kerken o.a. wees op de zeer grote invloed van de televisie op de gereformeerde zede en levensstijl. Drs. Knevel trekt uit zijn onderzoek deze voor de hand liggende conclusie:

Dit alles betekent nu heel simpel, dat een groot deel van het kerkvolk, uit onze en uit andere kerken, door de week (en ook op zondag?) zich zit te verlustigen aan en zich zit te amuseren met de zonden waarvan Paulus zegt dat degenen die deze dingen doen, het Koninkrijk van God niet zullen beërven.

En is er een wezenlijk verschil tussen het doen van de zonden en het je amuseren met de zonden van een ander?

Avond aan avond wordt op deze wijze de zonde ingedronken en het is dan ook een wonder dat onder invloed hiervan normen en waarden langzaam verschuiven. 't Zou eerder een wonder zijn als het niet gebeurde.

En dar we spreken over een tijd van kerkverlating en Godsverduistening in dit verband ook geheel begrijpelijk. 't Zou eerder een wonder zijn als er geen kerkverlating was.

Onze moderne samenleving heeft op technisch en economisch gebied grote vooruitgang geboden. Maar er is een ander terrein waarop aangrijpende achteruitgang valt te constateren. Drs. Knevel besluit zijn ontdekkend artikel als volgt:

Waarom kijken mensen naar programma's waarvan ze diep in hun hart weten dat ze daar niet naar mogen kijken, als ze tenminste nog Galaten 5 serieus willen nemen?

Die vraag stel ik op het enquête-formulier ook en de antwoorden zijn duidelijk: 'uit gewoonte', 'je blijft na een goed programma hangen', 'omdat mijn hart er naar uit gaat', 'omdat ik een zondig mens ben', 'Je weet dat het niet goed is, maar toch blijf je kijken', 'omdat je moe bent en geen zin hebt om op te staan', etc, etc.

Wie van de lezers van dit blad televisie heeft, zal zich ongetwijfeld in sommige antwoorden herkennen.

Galaten 5 gaat nog verder. Na de zonden worden de vruchten van de Geest opgenoemd: Liefde, hlijdcchap, vrede, geduld, vriendelijkheid, mildheid, trouw, tederheid en zelfbeheersing'

(vs. 22).

Ik ben bang dat wanneer er een televisieprogramma rond *deze* thema's gemaakt zou worden, de kijkcijfers, *ook* van kerkelijke mensen dramatisch zouden zijn.

Liever hebben we de zonde **dan** de vruchten van de Geest. Natuurlijk generaliseer ik, maar de cijfers geven me geen enkele aanleiding om optimistisch te denken over het televisiegebruik in orthodox-christelijk Nederland.

Ik hoop nog enige tijd mei de enquête door te gaan, en de resultaten t.z.t. in een hockje te verwerken, maar deze gegevens wil ik alvast met u delen. Niet tot vermaak, maar tot lering.

De geestelijke uitholling gaai ook onder ons door. De gevolgen zijn al volop merkbaar in onkunde en lauwheid. Voorlichting hoe verantwoord met media om te gaan is dringend geboden daar waar negeren niet of niet meer haalbaar is. We zullen ons veel meer bewust moeten worden dat het christen-zijn konsekwentieï heeft voor het staan in de wereld en voor het omgaan met de technische voortbrengselen van deze tijd. Onlangs las ik nog weer eens de bekende passage uit de brief *Aan Diognetus* geschreven ongeveer 150 na Christus. De schrijver zegt daarin over christenen: 'Maar terwijl ze wonen in Griekse en niet-Griekse steden al naar gelang ieder werd toebedeeld en terwijl ze de gewoonten van het land volgen in kleding en voedsel en in andere dingen van het leven, vertonen ze toch een wonderbaarlijke en naar algemeen gevoelen paradoxale levenswijze. Ze wonen in hun eigen vaderland, maar als bijwoners.

Ze hebben aan alles deel als burgers, maar lijden in alles als vreemdelingen. Elk vreemd land is hun vaderland en elk vaderland is hun vreemd. Ze trouwen als ieder ander en krijgen kinderen, maar ze leggen hun nageslacht niet te vondeling. Ze delen hun tafel, maar niet hun bed. Ze zijn in het vlees, maar leven niet naar het vlees. Ze vertoeven op aarde, maar hebben hun burgerschap in de hemel.'

W.G. de Vries

PERSBERICHT

ND opent redactie voor 'niet-vrijgemaakten'

Barneveld – De redactie van het *Nederlands Dagblad* staat voortaan in principe open voor redactieleden die geen lid zijn van een Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt). Dat is de strekking van een statutenwijziging, die onlangs werd doorgevoerd.

Krachtens de gewijzigde statuten moeten redacteuren van het ND grondslag en doelstelling van de krant onderschrijven. Dat betekent dat zij moeten instemmen met de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenheid en lid moeten zijn van een kerkgemeenschap die deze Drie Formulieren als grondslag voor haar belijden aanvaardt. Daarnaast moeten redacteuren uiteraard bereid zijn zich te schikken naar de leiding van de hoofdredactie, die ver-

antwoordelijk is voor het handhaven van het gereformeerde karakter van de krant.

De oude bepaling dat redacteuren belijdend lid moeten zijn van een 'vrijgemaakte' kerk, had alles te maken met de ontstaansgeschiedenis van het ND. Deze kan niet los gezien worden van de kerkelijke strijd binnen de Gereformeerde Kerken die leidde tot de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren. Het ND – aanvankelijk *Gereformeerd Gezinsblad* geheten – was lange tijd een blad dat zich richtte op de leden van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt).

Langzamerhand ontwikkelde de krant zich echter in de richting van een gereformeerd dagblad, dat niet alleen een functie wilde vervullen voor de 'eigen' kerkelijke gemeenschap, maar – in principe – de gehele Nederlandse samenleving wilde aanspreken. De naamverandering in 1967 in 'Nederlands Dagblad' was daar een uiting van. Vooralsnog bleef de redactie echter 'gesloten'.

De afgelopen jaren kwam binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) een bezinningsproces op gang met hetrekking tot het 'gesloten' karakter van vrijgemaakt-gereformeerde organisaties. Hoewel de kritiek op de kerkelijke verdeeldheid bleef, groeide het besef dat op organisatorisch vlak op positieve wijze kon worden samengewerkt met gereformeerden uit andere kerken. Daar kwam in de situatie van het ND nog bij dat zijn werfkracht bij andere bevolkingsgroepen dan de vrijgemaakt-gereformeerde in hoge mate werd gehinderd door het 'gesloten' karakter van de redactie. Daarmee stond de krant dus haar eigen doelstelling in de weg.

Diepgaand beraad binnen de stichting YD/Gg, die waakt over de identiteit van de krant, leidde daarom tot wijziging van de statutaire vereisten voor redacteuren. Zij overwoog daarbij dat de oude bepaling 'in de huidige verhoudingen te weinig recht doet aan het feit dat het werk van de Heilige Geest met het Woord niet beperkt is tot de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)'. 'Ook daarbuiten zijn mensen die in trouw aan de Drie Formulieren van Eenheid gereformeerde journalistiek kunnen bedrijven', aldus de stichting. Zij bracht ook in rekening dat reeds geruime tijd free-lance medewerkers uit andere kerken tot volle tevredenheid bijdragen aan de krant onder verantwoordelijkheid van de hoofdredacteur.

Het *Nederlands Dagblad* is momenteel bezig met een proces van vernieuwing, dat moet leiden tot kwaliteitsverbetering en verhoging van het abonnee-aantal. Daartoe ontving de krant eind vorig jaar een subsidie van twee-en-een-half miljoen gulden van het Bedrijfsfonds voor de Pers. Een belangrijke produktievernieuwing vormt de 'eigen' bezorging die per 3 maart jl. werd doorgevoerd, waardoor de krant voor zeven uur 's morgens op de mat van de abonnees ligt. Tot dan toe ontvingen zij hun krant per post.

De vernieuwingen hebben inmiddels hun eerste vruchten afgeworpen: het netto aantal nieuwe abonnees over de eerste vijf maanden van 1992 ligt beduidend hoger dan in dezelfde periode vorig jaar.